

Ніва

ТЫДНЁВІК
БЕЛАРУСАЎ
У ПОЛЬШЧЫ

<http://www.kurier-poranny.com/niwa>

№ 42 (2318) Год XLV

Беласток 15 кастрычніка 2000 г.

Цана 1,50 зл.

Свет зачынены у памяці

Яўген МІРАНОВІЧ

З ліку некалькіх эканамічных цэнтраў, якія існавалі ў канцы XIX стагоддзя на тэрыторыі сённяшній Беласточчыны, толькі Беласток стаў горадам. А сталася гэта не таму, што тут быў палац Браніцкіх, а толькі дзякуючы пабудове чыгуначнай лініі з Варшавы ў Пецярбург. Тадышнія прымесловыя цэнтры — як Васількаў, Харошча, Супрасль, Міхалова, Гарадок — у канцы мінулага стагоддзя развіваліся ўжо ў цяні Беластока.

Прыглядаючыся сучаснай Беласточчыне заўважаеца, што там, дзе пракладзены асфальтавыя дарогі, неяк яшчэ працягваеца жыщё. А там, дзе іх няма, усё хутка адмірае. Праехаўшыся нядаўна ўздоўж найбольш мне вядомай Заблудаўскай гміны, я мог пабачыць, што ў невялікай адлегласці ад шашы вырастаюць палацы, якія не надта адрозніваюцца ад падбеластоцкіх катэджоў. Няма вакол іх гаспадарчых будынкаў, харектэрных сялянскім панадворкам. Карыстаючыся таннай зямлёй, уцякаюць пад Дабрынёўку, Рахвалайку, Кухароўку, Звяркі, Пратасы кватранты „крупнапанельнага будаўніцтва”, што на Выгодзе, Антонюку, ці пасёлку Пяста. У пераважнай большасці новыя дамы вырастаюць на ўскрайках вёскі або ў невялікай адлегласці ад яе. Акружаныя шыкарнай агароджай, часам здзіўляючы вяскоўцаў, якія задумваюцца, ці новым гаспадарам у галаве часам не памяшалася, выдаючы вялікія гроши, за якія можна набыць камбайн ці паставіць другі дом.

Дастаткова аднак мінуць Заблудаў і паехаць у напрамку Гайнаўкі. Зараз за Ахрэмавічамі дарога вядзе ў Малынку, а далей у Каўпакі. Яшчэ нядаўна былі гэта людныя і жывыя вёскі. Сёння іх вобраз, напрыклад, дваццацігадовай даўнастці, можа яшчэ памятаюць даўнія жыхары, што працягваюць недзе ў Беластоку. Асабліва ўражвае выгляд Каўпакоў. Жылі тут мае сваякі і бачыў я гэтую вёску дзесці ў пачатку сямідзесятых гадоў. Сёння нават брукаваная вуліца пачала ўжо заастаць травою. Сярод прыгожых лясоў, чатыры кіламетры ад гайнаўскай шашы праста амаль знікла якая-небудзь гаспадарчая дзеянасць. Апусцелыя, але яшчэ цэлыя хаты паказываюць як хутка ў гэтым кутку Беласточчыны наступалі дэмаграфічныя змены. Толькі тартак, якога работнікі прыязджаюць аднекуль на працу, сведчыць, што там яшчэ існуе нейкая чалавечая прысутнасць. Палі, на якіх калісьці расло жытва, паастаюць да-волі высокія бярозкі і сосны. Рэчка, у якой калісь купаліся і лавілі рыбу мясцовыя жыхары, амаль цалкам зарасла травою і цяжка нават заўважыць, што яна там яшчэ цячэ.

[працяг 9]

Гаварыць адным голасам

Размова з паслом Сейма Рэчы Паспалітай Сяргеем ПЛЕВАМ.

— У апошні час многа шуму ў Польшчы выклікаў праект закона аб раздзяржжаўленні кватэр і зямлі, г.зв. *ustawa iwlaszczeniowa*. Вам, спадар пасол, як члену сеймавай Камісіі п.с. будаўніцтва, да таго ж сялянскага роду, гэтая проблема вельмі блізкая. Ваша партыя, Саюз левых демакратоў, была супраць праекта. Чаму?

— У гэтай справе м.інш. сёння (26 верасня — А. В.) у мене побывалі двое на-ведвальнікаў, якія хацелі пераканаць мене, што презідэнт няправільна нала-жыў вета на праект новага закона. Я пе-раканаў тых людзей, што калі б прэзі-дэнт не наклаў на згаданы праект вета, тады пакрыўдзіў бы тых бедных лю-дзей, якія дабіваюцца засвоення кватэр. Закон той — аб раздзяржжаўленні — па-трэбны і неабходны, але не ў такай фор-ме, якую прыняў Сейм. Пра заганасць таго праекта сведчыць хаты б тое, што Сенат да звыш трыццаці артыкулаў унёс больш за шэсцьдзесят паправак, значыць — на кожны артыкул па дзве ў сярэднім папраўкі, якія самыя такім чынам той праект перакрэслі. Далей — праект закона парушае канстыту-цыю, м.інш. таму, што ўваходзіць на прыватную ўласнасць. Караператыўны закон у 1-м артыкуле гаворыць, што ма-ёмасць караператыва з'яўляецца прыват-най ўласнасцю яго членаў. Засвойваль-ны закон, так яго назавем, уваходзіць

у караператыўную сферу, значыць, у прыватную ўласнасць, што абсалютна нязгодна з канстыту-цыяй. Праект закона ня-роўна ставіцца да суб'ектаў, якіх чакае раздзяр-жжаўленне. У выпадку пе-радачы на ўласнасць ка-муналных кватэр — яны рознай велічыні, рознай вартасці, і рознага тэх-нічнага стану. Штукай лічыцца кватэра сумня-вальнага стандарту, і та-кой жа штукай лічыцца кватэра высокага стан-дарту. Калі б прапанава-ны закон акрэсліваў вар-тасць, на якую грамадзя-нін мае права, было б раз-умна, але той закон та-кой вартасці не акрэслі-вае. Уявім сабе многася-мейны камунальны будынек, якога жыхары ат-рымаюць права ўласнас-ці на кватэры ў ім. Яны ў першую чаргу будуть вымушаны ўтрымоўваць той будынак, а акрамя

Прамоцыя беларускай кухні

Ну, і ў беластоцкім рэстаране пры-гатэлі „Cristal” вырашылі ў нядзелю, 1 кастрычніка наладзіць беларускі адбяд. Досьць адных экзатычных кух-ніяў! Была ўжо тут і французская, і ісп-анская, і грэцкая, і яўрэйская, і мекс-іканская, і гуральская, і іншыя кухні. Вядуць іх штотыдзень ужо другі год, а рэгіянальная, мясцовай, яшчэ не было.

[кулінарыя 3]

За што змагаюца беларусы?

Сёння беларус, нягледзячы на тое ці праўжывае ў Мінску, ці Беластоку найчасцей зядла змагаеца за чужы дзяржавы інтарэс. Ад часу Грунваль-дской бітвы нічога тут не змянілася, а вынік даволі відавочны. Латышонак імкнецца абараняць гэту палітычную традыцыю беларусаў, мне, аднак, яна раушча не падабаеца.

[палеміка 4]

Князь Сапега

Я нарадзіўся ў Спушы, якая ля-жыць у дзесяці кіламетрах ад Скіда-ля, на ўсход ад Гродна, па шашы Гродна — Ліда. Наш дом, які ўсе называлі палацам, стаяў на высокім, су-хім месцы сярод сасновых лясоў. Яго пачалі будаваць у канцы XIX стагоддзя для майго дзеда Яна Сапегі, у якога былі хворыя лёгкія. Дзед памёр у 1901 годзе, а будову канчаў яш-чэ мой бацька.

[размова 5]

Гісторыя і навінка

Паказалася новая мемуарная кніга Георгія Валкавыцкага „У каменным крузе”. Закранае яна той перыяд бія-графіі аўтара, калі ён знаходзіўся на прымусовых работах ва Усходній Пру-сії. У мене складваецца ўражанне, што ў Георгія Валкавыцкага каменны круг з'яўляецца сімвалам-сінонімам сведкі гісторыі, як Стоўнхэндрак у Англіі, свя-цілішча Перуна ў Расіі ці Чортава ба-лота ў Белавежскай пушчы.

[рэцензія 8]

Самы шчаслівы дзень

З Беластока перавезлі нас у Кёнігс-берг і там мяне раздзялілі з сябрамі. Я там была два тыдні. Забрала мяне да сябе немка Галена Кэрн. Я мела памагаць ёй пры дзеяціях і працаўаць па-каёўкай. У немкі было дvoе дзяцей, 6-гадовы Франц і 4-гадовы Генрых. Гэта быў спакойныя малечы.

[устасін 10]

Беларусь — беларусы

Стратэгія адна, тактык — больш

Як вядома, дэмакраты па-рознаму ставяцца да выбараў: адны іх байкаюць, іншыя — не супраць паваяваць за дэпутацкі мандат. Чым жа адрозніваюцца іхня пазіцыі, ці ёсць агульная платформа? Аб гэтым ішла размова на вераснёўскім „круглым стале”. Прадстаўляем трох найбольш характэрных пунктаў погляду.

Анатоль Лябедзька,

Аб'яднаная грамадзянская партыя

— Што нам прапануеца восенню гэтага года? Калі б на Беларусі сапраўды былі парламенцкія выбары, то мы, безумоўна, прымалі б у іх самы актыўны ўдзел. Мы палітычныя партыі і натуральная наша мэта — прыход да палітычнай улады. Дзеля таго, каб ажыццяўляць у Беларусі перамены. Але, зыходзячы з таго, што чатыры ўмовы АБСЕ не выкананы, не прымаем ўдзел у восенійскім фарсе. Бо павінны быць у краіне тыя сілы, якія зыходзяць з інтэрэсаў не асабістых, не групавых, а з інтэрэсаў Рэспублікі Беларусь. Для нас немагчымы ўдзел у псеўдавыбараў, бо такім чынам закладваецца ў палітычны ламбард тое, што называецца суверэнітэтам Рэспублікі Беларусь. Я мяркую, што калі на шалі з аднаго боку пакласці сто аргументаў на карысць логікі афіцыйных структур, а з другога — суверэнітэт Беларусі, яго ніхто і нішто не праправажыць. Што пагражае суверэнітэт? Улады прадставілі такія ўмовы для правядзення выбараў, што іх вынік сумнапрадказальны, яны загадзя спланаваны. Ужо працэс рэгістрацыі паказаў: можна выключыць любога з перадвыбарчай гонкі, патрабна толькі жаданне альбо палітычны заказ з боку Чырвонага дому. Дык вось, калі мы прымаем ўдзел — гэта тое са-мае, што мы прызнаем правілы, па якіх праводзяцца гэтыя выбары. Калі мы прызнаем правілы — сюды прыяджаюць міжнародныя наглядальнікі, на выхадзе мы атрымоўваем пяцьсем дэмакратычна арыентаваных чалавек, якіх прапускаюць у палату. Ка-

лі мы прымаем ўдзел у гэтых выбараў, мы легетымізуем сітуацыю. А праз паўгода Лукашэнка і Пуцін могуць заключыць пагадненне аб уваходзе Беларусі ў склад Расійскай Федэрэцыі, і гэта палата, якая будзе абрана восенню гэтага года, гэты ўваход ратыфікуе. І да каго потым апеліраваць? Мы ж самі сталі саўдзельнікамі! Гэта першы аргумент. І другі: пачалася презідэнцкая кампанія. Натуральная, калі пісаўся сцэнарый выбараў у Палату прадстаўнікоў, туды былі закладзены інтэрэсы выключна адной асобы, аднаго кандыдата, прозвішча якога — Лукашэнка. У краіне сёння надзвычай складаная эканамічная сітуацыя, рэйтынг лідэра падае, клуб фанатаў Аляксандра Рыгоравіча сёння складае ўсяго 12,5 працэнта. Гэта жорсткі электартарат, які на ўсе пытанні бяздумна-механічна адказвае: „Так!”. „Вы лічыце яго ідэальным палітыкам? — Так!”, „Вы будзеце за яго галасаваць? — Так!”. Лукашэнку трэба мянуть сітуацыю. Гэта магчыма толькі тады, калі ён выйдзе з восенійскай выбарчай кампаніі больш моцным чалавекам, які кантралюе ўсю сітуацыю ў рэспубліцы. Умацоўваць Лукашэнку напярэдадні презідэнцкіх выбараў Аб'яднаная грамадзянская партыя не збіраецца.

Уладзімір Нісцюк,

Беларуская сацыя-дэмакратычная партыя „Народная Грамада”

— Я не зусім згодны са словамі майго сябра і паплечніка па апазіцыі Анатоля Лябедзькі. Вернемся ў 1996 год. Калі нас „сышлі” з Вярхоўнага Савета, мы абраўся „лабавую” тактыку барацьбы з рэжымам: ісці паўсюль з інфармацыйнай пра дыктатуру, паказваць, што ў рэспубліцы пахне фашызмам. Але надышоў момант, калі ўсе ўбачылі — бульдозеры рух супраць улады не дадае неабходных вынікаў. Напрыклад, на шэсці апазіцыі выходзіла прыблізна адноўка колькасць людзей, маса актыўна незадаволеных не павялічвалася. Фактычна народ нага-

мі прагаласаваў „супраць”. І вось, пачынаючы з лета 1999 года, апазіцыя Беларусі пачала працаваць ужо больш эластычна. Мы пагадзіліся рыхтавацца да перамоў. Беларусь, глянем прайдзе ў вочы, да рэвалюцыі не гатова, праз рэвалюцыю нічога не зробім, трэба шукаць іншыя шляхі барацьбы з рэжымам. Пасля 20 ліпеня Лукашэнка згубіў свой статус презідэнта. Бо ў нас існуе толькі адна Канстытуцыя 1994 года, у нас існуе толькі адзін легітимны заканадаўчы орган — Вярхоўны Савет. Таму зараз момант псеўдавыбараў. Ніякія сапраўды дэмакратычныя выбары не могуць адбыцца пры дыктатуры. Будзе ізноў абрана працэзідэнцкая „палатка”, і Лукашэнка зноў стане прэзідэнтам. Мы, апазіцыя, адзінія ў такіх думцы. Але паміж намі прабег чорны кот, калі прымалася рашэнне, як ставіцца да такіх выбараў: ўдзельніцаць у іх ці не? Наша партыя ў выбараў ўдзел не прымасе, але радавым ўдзельнікам не забараняецца выстаўляць свае кандыдатуры. Мы ўсе рабім адну працу — толькі адны ідуць у лоб, і мы вельмі паважаем гэту пазіцыю, а другія ідуць на выбараў і змагаюцца там, у хатах, у калектывах, на вуліцах. І робяць тую ж самую справу. Галоўнае — неабходна даказаць, што гэтыя выбары не могуць быць дэмакратычнымі.

Міхаіл Чыгір

— Тоё, што сёння прагучала, не павінна нікога здзіўляць. Розныя погляды, розныя падыходы. Ніяма сумнення ў тым, што ўсе прадстаўнікі дэмакратычных партый хочуць зрабіць штосьці значнае на шляху дэмакратызацыі Беларусі, хочуць зрабіць штосьці

ці карыснае для беларускага народа. Але існуе розны падыход да вырашэння праблемы, і паколькі німа жорсткіх рамак для ўсіх дэмакратычных сіл, частка іх абрала адзін шлях, другая — іншы. Здзіўляцца не трэба: прайшоў той час, калі амаль 80 гадоў на нашай тэрыторыі ўсе думалі, як думаў адзін. І якія б не былі разыходжанні паміж апазіцыйнымі партыямі, усё роўна ўсе шляхі вядуць толькі да аднаго — да дэмакратызацыі жыцця ў Беларусі. Я вельмі паважаю рашэнне партыі, якія прынялі рашэнне аб байкоце выбараў, паважаю і тых, хто хоча ўваіці ў парламент, каб спрабаваць дэйніцаць праз дэпутацтва. Рацыю маюць усе. Я асабіста ўдзельнічуа ў выбараў яшчэ і таму, што супраць мяне ў чарговы раз узбуджана крымінальная справа. Мушу прызнацца: не думаў, што ўлады настолькі жорстка будуць дэйніцаць пры адборы кандыдатаў і столькі будзе парушэння, столькі людзей, якія маюць дэмакратычныя погляды, будуць выкрадзены са спісу кандыдатаў у дэпутаты. Жорсткасць улады дасць падставу міжнароднай супольнасці зрабіць зусім пэўныя высновы, і вынікі выбараў у рэшце рэшт не будуць прызнаны. Аднак і пры такім палітычным раскладзе, я лічу, тыя дэмакраты, якія трапяцца ў парламент, будуць упльваць на сітуацыю ў краіне. У заключэнне яшчэ раз падкрэслі: так, ёсць розныя падыходы, ёсць розныя погляды, але ў цэлым гэта выглядае нармальна, і я спадзяюся, што такі падыход дасць напрыканцы станоўчыя вынікі для краіны.

Запісаў Дзяніс ШАРАВАР

Польша — Беларусь 3:1

часта раўнаважны вайне краіны за не-залежнасць. Каб знайсці другі факт, які выклікае ў паліяку такія моцныя пачуцці, вам давядзенца прыехаць у Беласток — тутака менавіта кірыліца (надпісы або размова на ёй) асацыюеца са стратай гэтай жа незалежнасці. Гэты польска-(бела)рускі антаганізм падсілкоўваеца яшчэ і адрозненсцю палітычных сістэм у абедзвюх краінах: Польш-

ча — член НАТО; цяперашняе кіраўніцтва Беларусі вядомае перш за ўсё сваёй антынатаўскай пазіцыяй.

І вось, 7 кастрычніка, у мяне было спадзяванне на сапраўдную бітву за незалежнасць Польшчы (гісторыкі маглі б яе найменаваць „лодзінскай”). Спадзяванне не надта апраўдалася. Хаця матч быў зачытаваны — жоўтыя лісткі сыпалися нібы асенняе лістоў з дрэў — беларускія футбалісты выступілі без веры ў магчымасць канчатковай сваёй перамогі. А вось польскія футбалісты

гэтым адным жаданнем перамогі і здолелі тройчы загнаць мяч у вароты Беларусі. Калі ж падобным рэзультатам закончыцца матч са зборнай Уэльса, абазначаць гэта будзе, што трэнер Ежи Энгель адрадзіў польскі футбол, прычэпляючы футбалістам дух барацьбы, як дваццаць шэсць гадоў таму зрабіў тое трэнер Казімеж Гурскі — зборная Польшчы заваявала тады трэцяе месца ў свеце.

Аляксандр МАКСІМЮК
Фота „Rzeczpospolita”

Спадарыні Наталлі ГЕРАСІМЮК
словы шчырага спачування з прычыны напаткайшага Яе гора —
смерці брата Сяргея —
выказываюць кіраўніцтва і працаўнікі
Беларускага музея ў Гайнаўцы.

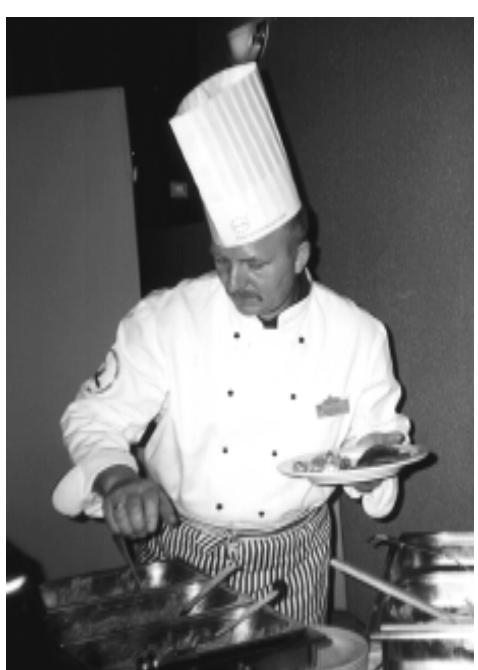
У рэстаране гатэля „Cristal”

Прамоцыя беларускай кухні

Беларуская кухня простая, небагатая. Вядома, не з палацаў яна выйшла, а з мужыцкай хаты. У ёй — няхітрыя дады тутэйшай зямлі: бульба, буракі, грыбы, свініна, ялавічына. Няма тут ніякіх заморскіх прыпраў, але ёсць кмен, цыбуля, часнок, якія прыдаюць стравам свойскі, беларускі арамат.

Калісь трапіла мне ў рукі кніжка ўспамінаў Вяслава Гурніцкага, колішняга вайсковага аташа польскай місіі пры Арганізацыі Аб'яднаных Нацый. Уявіце сабе, што ў Нью-Йорку ён хадзіў найчасцей на прыёмы, якія арганізаваля беларуская місія, хаця можна было хадзіць на прыёмы місій самых розных краін. Ён найбольш цаніў беларускую кухню, а асабліва падабаліся яму стравы з бульбы.

І сапраўды, у беларускай кухні ёсць сотні страв з бульбы варанай, смажанай, печанай, сцертай на тарцы, тоўчанай, халоднай, гарачай, у супе і ў баршчы, заскваранай і тушанай з мясам — а ўсё смачнае, як ні ў якой іншай кухні.

Ну, і ў беластоцкім рэстаране пры гатэлі „Cristal” вырашылі ў нядзелью, 1 кастрычніка наладзіць беларускі абед. Досыць адных экзатычных кухняў! Была ўжо тут і французская, і іспанская, і грэцкая, і яўрэйская, і мексіканская, і гуральская, і іншыя кухні. Вядуць іх штотыдзень ужо другі год, а рэгіянальны, мясцовай, яшчэ не было.

У гэтym прайвіла актыўнасць тутэйшы менеджэр Магдалена Скышыцкая. Калі мае быць рэгіянальная кухня — значыць, беларуская. Хаця сёння ўсе ставяць на экзотыку, вырашылі зарызыкаць. Можа, кліенты знойдуцца.

Шэф кухні Эдвард Пухальскі ўзяўся за падрыхтоўку страў. Найперш склалі меню. З закусак: салата з селядцамі, яйкі, фаршираваныя грыбамі, рулет са свінінай, хрэн, кіслыя агуркі. Беларускі боршч і мачанка, рыбныя галкі, катлеты сечаныя з грыбамі, бульбяныя аладкі, тушаная капуста, таўканіца. А на закуску — каравай.

Ну, але ж яда гэта не ўсё. Па старалі-

ся дастаць касцюмы для афіцыянтаў. З гэтай мэтай звярнуліся ў Беларускае таварыства. Сакратар Валянціна Ласкевіч ахвотна пазычыла касцюмы і кампактныя пласцінкі з запісамі хору „Маланка”. Зрабілі дэкарацыю. На асобным століку, каля каравая ганарліва задзёр дзюбу фазан. На сталах — беларускія сцяжкі.

Было, адным словам, прыемна, і музика была добрая, і абслуга. Прыйшло, як заўсёды, чалавек 20-30. Столкі людзей прыходзіць на дэманстрацыю кожнай кухні. За 29 злотых можна было падыходзіць да шэфа кухні, які асабіста накладаў стравы, і браць што хочаш. А да таго — закусіць караваем з разынкамі.

У нядзелью рэстаран арганізувае арыгінальныя абеды, а ў пятніцу вечарам — нацыянальныя вечары не толькі з нацыянальнай ядою, але і з музыкай, танцамі. Быў яўрэйскі калектыв, выконваліся іспанскія танцы, на некаторых вечарах было віно.

А чаму б не зрабіць такі вечар для аматараў беларускай кухні? Я не кажу, што мае быць ужо зараз і віно. Для беларускай кухні яно не характэрна. Але кілішак чыстай падышоў бы. Зрэшты, вечарам можно заказваць што хочаш (вядома, па кішэні). Няма ніякага ліміту. Абы былі стравы, мілыя сэрцу.

Усе пятніцы ў кастрычніку заняты грузінскай кухні, у лістападзе — цыганскай. У снежні будзе пост. Дык мо варта было б зрабіць беларускі вечар у студзені, на Новы год па старому стылю. Людзі любяць, калі іх шануюць: памятаю, колькі людзей прыйшло ў тэатр Аляксандра Вянгеркі, калі дырэктар Анджэй Кароляк у той дзень даў спектакль „з шампанскім”.

Можа, згадзіліся б выступіць на гэтым вечары „Прымакі” з Юркам Астапчуком (ён мог бы і весці гэты вечар), ці „Лідэр” з Генадзем Шэмметам.

Во дзе быў бы вечар!

Ада ЧАЧУГА
Фота аўтара

Асеннія лісты паэзіі

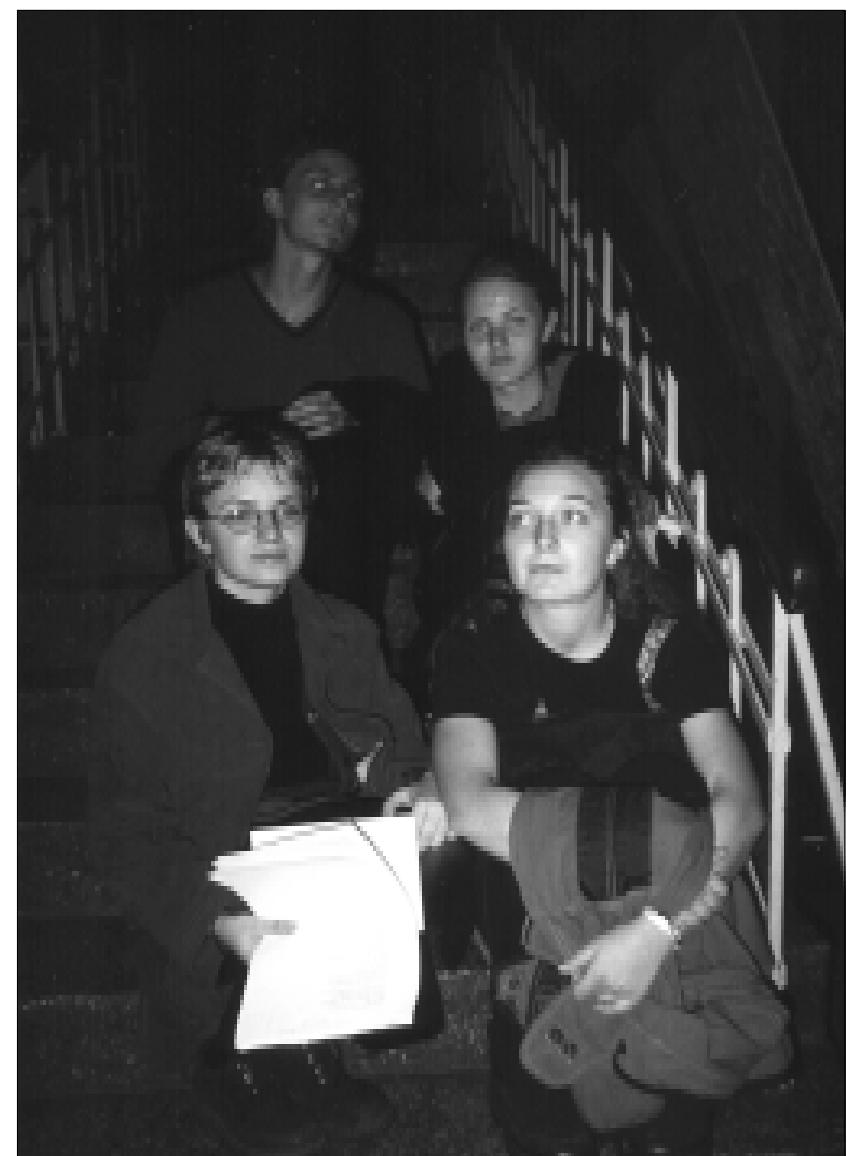
Гайнайскі агульнапольскі паэтычны конкурс імя Веслава Казанецкага для вучняў сярэдніх школ сазваў у днях 29 верасня — 1 кастрычніка г.г. маладых аўтараў. На завяршэнне конкурсу, якому восем гадоў таму даў імпульс дырэктар I Агульнаадукацыйнага ліцэя ў Беластоку Ян Залеўскі, творчая моладзь з усіх Польшчы прыслала 134 саставы сваіх прац. Спонсарами конкурсу і арганізаторамі выступілі бурмістр Гайнайкі, Рада горада, Кураторыя асветы ў Беластоку, I Агульнаадукацыйны ліцэй у Беластоку, Міністэрства культуры і нацыянальнай спадчыны РР і Літаратурная група „Гайнайка”. Камісія, якой старшынёй быў Эрнест Брыль (на жаль, не змог прыбыць на завяршэнне конкурсу па прычыне хваробы), члены Ян Залеўскі і Радаслаў Раманюк (лаўрэат першага выпуску гэтага конкурсу, цяпер працаўнік Варшаўскага ўніверсітэта, эсэіст, літаратурны крытык) запрасілі ў Гайнайку шасцёх лаўрэатаў.

У гэты раз большасць лаўрэатаў гэта беласточане. Першое месца заваявала Уршуля Запольнік, родам з Гарадка, вучаніца IV Агульнаадукацыйнага ліцэя ў Беластоку. Гэта было яе першое публічнае выступленне. Пра конкурс даведалася з лістка на школьнай табліцы аў'яў. Пра тое, што Уля запрапануе свае вершы, ведала толькі яе сябровука. Бацькі ведаюць, што Уля штосьці там піша, але пакуль не звярталіся на гэта

асаблівае ўвагі. Тое, што яе творы дойдуць да фіналу ды возьмуть першую ўзнагароду, не спадзявалася. На аўтарскім вечары на другі дзень сустэречы (адбыўся ён у той час, калі мей выступаць адсутны Э. Брыль), чытала свае творы ў момант, калі пачалі біць званы білінага Свята-Троіцкага сабора. Тым больш моцна прагучалі яе вершы, чытаныя ціхім голасам дэбютанткі і вельмі сціплай асобы, тым больш вылучыліся на фоне тых найлепшых у конкурсе — твораў пятнаццатагодовай Юлькі Мацкевіч з Гданьска (вылучэнне), Улі Дымніцкай (III месца) ды Анны Хомчык (вылучэнне; абедзве з I Агульнаадукацыйнага ліцэя, выхаванцы незвычайнага школьнага пісіхолага, паэта і рэжысёра Ежи Бінкоўскага). Адсутнічалі Сільвія Вільчэўская з Невадніцы (II месца) і Павел Зялінскі з Гдыні (вылучэнне).

Пасля ўручэння ўзнагарод VIII Агульнапольскага паэтычнага конкурсу імя В. Казанецкага Ірына Парфянюк, віцэ-дирэктар Гайнайскага дома культуры запрасіла на сцэну вядомага паэта і барда старэйшага (так, ужо так, хаця нікён не змяняеца!) пакалення Лешка Дlugаша, аўтара і выканаўцу славутай Піўніцы „Пад баранамі” ў Кракаве. Упісаўся ён у настрой гайнайскай залатой восені сваімі рэфлексійнымі песнямі на слова свае і іншых паэтаў (Анджэй Бурса: *Як добра, добра быць паэтам... Як труда, трудна быць паэтам...*). Некаторыя з маладых паэтаў маюць планы „жыць з пісанням”. Плануюць вывучыцца, напрыклад, на журналісту, філологу-пісьменнікаў. Што ж, у ліцэі можа гэтак здавацца, што калі хто „робіць пяром”, то ён літаратар. А паэтам... мо толькі бываеца час ад часу...

Міра ЛУКША
Фота аўтара

Што чакае нас у паэзіі? (першая справа — Уля Запольнік з Гарадка, лаўрэатка першай узнагароды).

Гаварыць адным голасам

[1 ^с праца]

у сельскай гаспадарцы, з чаго ПСЛ вельмі незадаволены. Але так сталася, бо спярша адбылося галасаванне закона аб раздзяржавленні...

— Раней многа шуму было вакол люстрацыі. Гамана прыціхла, сышла на другі план, але ж працэ адбываецца. Кране ён і паслоў Сейма. Ці Вам нешта вядома пра люстрацыйныя справы прадстаўнікоў нашага тутэйшага электарату?

— Я тэмай люстрацыі асабліва не займаўся — не цікавіць яна мяне асабістая. Здаецца мне, што люстрацыйны закон, як і многія фарсіраваныя законы, з'яўляецца справай не так практичнай, як палітычнай і, як ведаем са сродкаў масавай інфармацыі, ён больш ударыў па сённяшнія кааліцыі, чым апазіцыі. Маю сур'ёзныя засцярогі да таго закона хаця б і таму, што справы разглядаюцца неаб'ектыўна, адбываецца вала-кіта дзеля таго, каб даць нейкую сенсацыю публіцы.

— Тры гады таму, пасля парламентскіх выбараў, Вы гаварылі, што ад нашага электарату мог бы быць яшчэ адзін пасол. Ці ёсьць нейкія зрухі ў гэтым напрамку?

— Так. Паводле мяне — нас замала. Таксама, беручы пад увагу апініі Цэнтра даследавання грамадской думкі (Sentrum Badania Opinii Publicznej — A. B.), наш электарат будзе настолькі моцны, што ў будучых выбарах са старога Беластоцкага ваяводства будзе нас прынамі чатырох, а то і пяці.

З вялікай увагай прачытаў я палеміку Алега Латышонка (у „Ніве” № 39) з майм артыкулам (у № 35), прысвечаным Грунвальдскай бітве. Алега Латышонка ведаю як выдатнага палітыка і гісторыка. Паколькі змест яго выступлення я палітыка зразумеца можна, тады зусім не разумею Латышонка як гісторыка. Тым больш не могу дашкуацца апраўдання для філасофскіх разважанняў майго знакамітага калегі ў катэгорыях добра і зла, калі ён ацэньвае факты ў далёкім мінулым.

Адчуваю сябе зусім бездапаможным, калі нехта ў палеміцы карыстаецца аргументамі са школьнага падручніка, які найчасцей пішацца дзеля фарміравання адпаведнага светапогляду маладога чалавека. Латышонак здзівіў мяне пішучы, што „усе крыжацкія гарады і замкі пабудаваны на касцях карэнных жыхароў: прусаў, яцвягай, ліваў”. Гісторый я займаюся ўжо амаль 25 гадоў і да гэтай пары я не чуў, каб нейкая тагачасная дзяржаўнасць, у тым ліку і Тэўтонскі ордэн, узнікла ў іншы способ. Нельга, карыстаючыся сучаснымі этычнымі нормамі, апісваць XV стагоддзе. Рымская цывілізацыя развівалася коштам мільёнаў чалавечых існаванняў паняволеных народаў, а Юлій

ч, што ў гэтым скліканні, сыходзячы нават з самога пераліку галасоў, магло нас быць прынамі на аднаго больш. Замнога было галасоў несапраўдных. Няма стопрацэнтнай упэўненасці, а нават цяжка каго-небудзь падазраваць, аднак званіт да мяне два выбаршчыкі, якія галасавалі на мяне ў сваім выбарчым участку, дзе паводле пратакола тамашній выбарчай камісіі я не атрымаў ніводнага голаса. Меркавалі мы, што з гэтай справай зрабіць, ці вярэдзіць яе, аднак пакінулі яе ў спакой не з увагі на палітычны, а на практычны яе бок, бо высвятлялася б гэтая справа і забірала б час прынамі палову кадэнцыі. Будзем змагацца, галоўным чынам праціц наш электарат, каб масава пайшоў на выбары. А калі людзі пойдуть масава, тады будуть намнога большыя шансы павялічыць лік нашых паслоў. Мамем таксама шанс на аднаго сенатора.

— Як Вы бачыце абставіны ў нашым тут беларускім руху?

— Сёння абставіны ў беларускай меншасці незадавальняючыя, таму што не яднаюць дзяянняў, людзей і руху, а ў многіх выпадках — дзеляць. Аднак здаецца мне, што апошнія ініцыятывы аптымістычныя, бо сустрэліся паслы Беластоцкай зямлі — спадар Сычэўскі і я — з, спярша, гаспадарчымі дзяячамі беларускай нацыянальнасці, пасля з раднымі і гаспадарчымі дзяячамі, а трэцяя сустрэча была з рэдактарамі беларускіх сродкаў масавай інфармацыі. Мы там узгоднілі пэўныя меры, пра

дэталі якіх яшчэ гаварыць зарана, бо працэс фарміруецца. Справа ў тым, каб тыя арганізацыі, незалежна ад іх колькасці, — і беларускія, і праваслаўныя, каілі каляску ў адным напрамку, бо калі будуть цягнуць у розныя бакі, то з таго смяяцца будзе ксёндз Вяжбіцкі і яму падобныя. У нашай, адносна невялікай грамадскасці няма адзінства і гэтую грамадскасць вельмі лёгка расчляніць. Паводле мяне, беларускі рух, нягледзячы на палітычныя разыходжанні, павінен у знамянальных пытаннях — беларускасці, праваслаўя, сродкаў на аўтакты беларускай культуры — гаварыць адным голасам. І тады будзе поспех.

Мнэ здаецца, што вядуть да гэтага нормальная, сяброўская, мірная размовы.

— А як у тым усім Вы, спадар пасол, бачыце нашу „Ніву”?

— Па-моіму, „Ніва” павінна адзінцаў у гэтым галоўную ролю. „Ніва” ж — найстарэйшы беларускі тыднёвік, чытаюць яе і ў школах. Па-моіму, крыху замала нашага грамадства купляе яе ў малых мястэчках і вёсках. Мяркую, што з прычыны нястачы грошай, бо людзі нямнога прэзы купляюць, а найчастей слушаюць радыё і агляджаюць тэлебачанне. Таксама і з распаўсюджваннем нешта не ў парадку — не ўсюды „Ніву” магчыма купіць; можа кіёскі з-за нейкай аглядкі не бяруць яе. Паводле майго меркавання, „Ніва”, павінна супрацоўнічаць з „Czasopisem”, які нядайна адзначаў юбілей, і з „Przeglądem Prawosłownym” — гэты тэрцэт павінен узаемна дапаўняцца.

Калі згадка пра праграмы, добра было б, калі б „Ніва” падтрымала мае дзе-

янні — думаю, што і радныя таксама пойдуть у тым напрамку. Справа ў тым, што праграмы тэле- і радыёперадач, адрасаваныя нацыянальным меншасцям, перадаюцца ў той самы час. Я адначасна, калі перадаюцца беларускія праграмы, уключаю радыёпрыёмнік у кухні і тэлевізар у пакоі, і так падслухваю, ці падацца да радыёпрыёмніка, ці да тэлевізара; па-моіму — гэта непараразименне. Я асабіста гутарыў з дырэкторам Беластоцкага тэлебачання, — абыцаў ён размову з прэзасам Польскага радыёвяшчання — пра перамяшчэнне гэтых праграм прынамі на паўгадзіны, каб яны на сябе не находзілі. А іх публіка на нашай тэрыторыі даволі вялікая. Калі б зварот „Нівы” пасадзейнічаў у гэтай справе, быў бы я вельмі ўдзячны.

— Што Вы, спадар пасол, хочаце скажаць нашым чытачам ад сябе?

— Я захоплены грамадскасцю Гайнаўкі, яе культурнымі і спакойнымі паводзінамі ў час сустрэчы з прэзідэнтам Кваснечукім. Гэта не Беласток, дзе прыйшло некалькі нажаўнікоў дзеля пашучэння спакою.

Я хачу заахвоціць наша беларуское грамадства да чытання „Нівы” і іншых часопісаў, якія выходзяць на беларускай, або на беларускай і польскай мовах. Калі не хапае ім на пакупку прэзы, то хай абменьваюцца між сабою. Акрамя таго хачу перадаць сардэчныя пажаданні і прывітанні, бо ж беларуская грамадскасць на нашай тэрыторыі складае ў большасці і мой электарат, дзякуючы якому выконваю пасольскія абавязкі.

— Дзякую за размову.

Гутарыў Аляксандар Вярбицкі

мёны, пра якія ўспамінае Латышонак, не зіклі і не былі зішчаны, бо тады ўвогуле не ўзнікла б крыжацкая дзяржаўнасць. Прайда аднак, што ім даволі жорстка наўкілу ўмовы жыцця цалкам чужой цывілізацыі.

Дзіўным таксама мне здаецца презентаваны Латышонкам погляд, што ўсходніе адгалінаванне крыжацкое — Ордэн мечаносцаў — падрэзаў карані магутнасці Палацкай дзяржавы. Войны з Лівонскім ордэнам — гэта інцыдэнт у гісторыі Палацка ў параўнанні са звыш стогадовым змаганнем з „братнім” Кіевам. У выніку вайны з Уладзімірам Манамахам былі цалкам зішчаны такія гарады Палацкай дзяржавы як Друцк, Орша, Капыль. У 1128 г. Палацк стаў здабычай сына Манамаха, Мсціслава, якога ўладанне прывяло гэтыя багатыя горады да поўнай руіны. Перш за ўсё Палацк у гэты час патраціў свае эліты. Латышонку, як палітыку, можна ігнараваць такія факты, але, як гісторику — абсалютна не.

Я, як наглядальнік палітычнага жыцця, поўнасцю падзяляю англійскую палітычную філасофію, якую гаворыць, што ў народаў няма пастаянных ворагаў ні сяброў, есць толькі пастаянныя інтарэсы. Беларусы ў сваіх гісторыі прытымліваліся як бы адваротнага тэзісу і пры кожным закалоце ў Еўропе трацілі вялікую част-

ку, часам палову, свайго насельніцтва. Англічане часам выйгрывалі войны не маючи нават арміі. Сёння беларус, нягледзячы на тое ці пражывае ў Мінску, ці Беластоку найчасцей заядла змагаецца за чужы дзяржаўны інтарэс. Ад часу Грунвальдскай бітвы нічога тут не змянілася, а вынік даволі відавочны. Латышонак імкненца абараняць гэтую палітычную традыцыю беларусаў, мне, аднак, яна рашуча не падабаецца.

Аўтару, які падпісаўся (рг), хачу толькі заявіць, што ведаю пра змест прадаў, аб'ўленых у сталінскім Энцыклапедическом словаре, дзе ў артыкуле „Грунвальдская бітва” падкрэслівалася амаль пяцісотгадовае „боевое единство” расіян, паліяў, чэхоў і літоўцаў у змаганні з немецкай агрэсіяй. Пару гадоў пасля падпрацавання сабе Москвой гэтых народоў, савецкія „вучоны” даказвалі, што лагічней паслядоўнасцю Грунвальдской бітвы з'яўляецца расійскае панаванне ў Сярэдняй Еўропе і што сотні гадоў за такі стан змагаліся палякі, чэхі і літоўцы. Гэта асабліві спосаб інтэрпрэтацыі фактаў, але не зусім ён чужы таксама „вучоным” прадстаўнікам іншых народоў. З навукай, якую завуць гісторыяй, не мае гэта нічога супольнага і таму нельга такія энцыклапедій лічыць крэніцамі ведаў.

Яўген МІРАНОВІЧ

солтыс і паручыўся за іх, захацелі яго зішчыцца і выдаць у руکі НКУС. Мала бракавала да гэтага, аднак дзядзька Ванька і Мішка, якія хутка ўстанавілі сувязь з партызанамі і тыя нават у белы дзень да іх прыходзілі. Солтыс пра ўсё ведаў, але захоўваў тайну. Аднойчы прыйшоў да яго адзін вясковец і кажа яму, што да Лярчышынскіх (так звалі маю сям'ю) прыходзяць партызаны і трэба пра гэта паведаміць немцам, бо інакш вёску зішчыцца. Солтыс адказаў яму: „Калі ты ведаеш, дык сам заяви, бо я пра тое нічога не ведаю”. Стукач пабаяўся сам ісці да немцаў...

Калі ўлетку 1944 года саветы гналі немцаў на захад і паявіліся ў вёсцы, некаторыя з тых людзей, якіх пашкадаваў

У Дубічах ніхто нікога не выдаў у руکі фашыстаў. Але не ўсюды так было. У суседніх Тафілаўцах у руکі немцаў трапіла папера з савецкага бюро, дзе быў спісак, каго вывеззіці ў Сібір, падпісаны „Дуб”. Камісар сказаў, што таго „дуба” скора выкараняць. Па „ласцы” некалькіх жыхароў быў злодзелены мясцовы малады чалавек і па почырку немцы даведаліся, што гэта ён „Дуб”. Бяда ў тым, што быў ён найбольш адукаваным чалавекам у вёсцы і пісаў пад дыктоўку мясцовых бальшавікоў, якіх таксама арыштавалі. Але яны ўсю віну звалі на гэтага найменш віноўнага чалавека, якога немцы хутка павесілі ў Белавежы. А нягоднік быў выпушчаны на свабоду.

Мікалай ПАНФІЛЮК

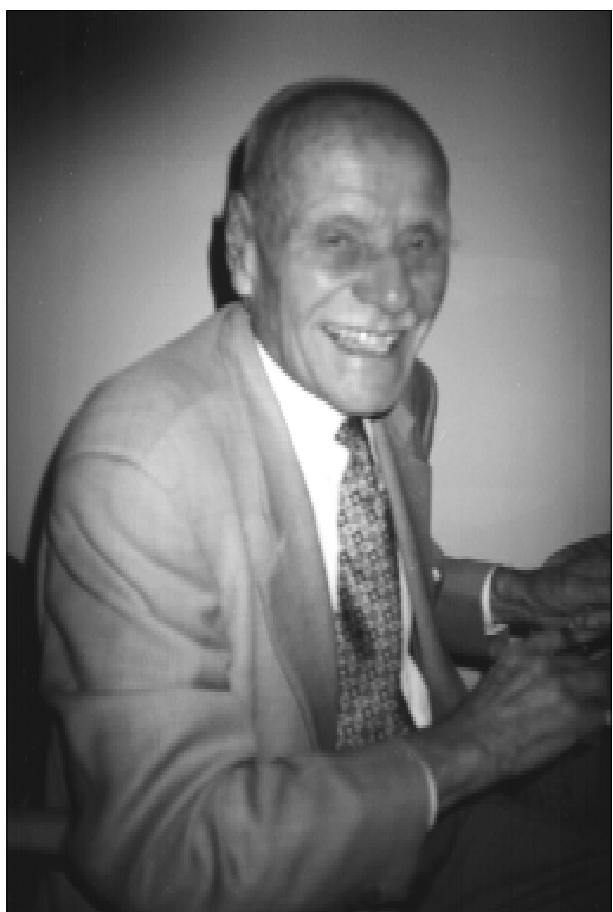
Солтыс і „патрыёты”

З увагай прачытаў я допіс Паўліны Шафран п.з. „Солтыс-герой” у 32-м н-ры „Нівы”. І адразу падумаў: Дубічы-Царкоўныя таксама могуць пахваліцца солтысам, які ў час нямецкай акупацыі нікога не выдаў і зла вёсцы не прычыніў; быў гэта Фёдар Хіліманюк.

Калі выбухла вайна, вёска не ўцалела ад агню, бо тут праходзіла лінія фронту і загінула многа савецкіх байцоў. Некаторыя мясцовыя жыхары, якія актыўна дзейнічалі пры саветах, хацелі ўцякніць на ўсход, баючыся людской помсты. Аднак солтыс спыніў іх, кажучы: „Не бойцеся, вам волас з галавы не ўпадзе — я ручаюся за вас”. А немцы лічыліся з гаспадаром

Князь Сапега:

мы — палякі, але мы — беларусы

— Калісці ў Беластоку ўсюды была чуваць беларуская мова, такая добрая, як у Вільні, а цяпер — нідзе. А мне так хацелася б яе пачуць ізноў, — сказаў з меланхоліяй у гласе князь Астап Сапега, прыехаўшы ў Беласток аж з Найробі, сталіцы Кенії, дзе пастаянна пражывае ўжо 52 гады.

84-гадовы сёння князь Яўстафій Сапега (сказаў мне: пішыце „Астап”, на Беларусі нас так называлі) з'яўляецца нашчадкам славутага magna кага роду Сапегаў на Беларусі, які лічыўся другім па значэнні пасля Радзівілаў. У XV-XVIII ст. ст. прадстаўнікі гэтага роду займалі найвышэйшыя дзяржаўныя адміністрацыйныя і ваенныя пасады ў Вялікім княстве Літоўскім. Валодалі яны многімі гарадамі і мястэчкамі на Беларусі: Чарэй, Свіслаччу, Асвеяй, Дрысвятамі, Друяй, Коханавам, Ружанамі, Бешанковічамі, Сянном, Зэльвай, Дзятлавам, Бялынічамі, Старым Быхавам, Дуброўнам.

Князь Астап паходзіць з ружанскаі лініі Сапегаў (другая лінія — кодзеньская). Ён пераконвае мяне, што першыя Сапегі выводзяцца з-пад Мінска, хадзя ў энцыклапедыі (БСЭ) я працьтала, што яны з полацкіх баяраў. Так, мы з баярскага роду, гаворыць князь, а княжацкі тытул Сапегі атрымалі толькі ў 1700 годзе. У канцы XVI — пачатку XVII стагоддзя Сапегі перайшлі з праваслаўя (і кальвінізму) ў каталіцтва.

— Князь Астап, скажыце, калі ласка, што прывяло Вас у Беласток?

— Я прыехаў на прамоцу сваёй кніжкі „Tak było. Niedemokratyczne wspomnienia Eustachego Sapiehy” (выд. Safari, 2000), якая толькі што выйшла ў Беластоцкім графічным прадпрыемстве (BZGraf). Вельмі добра тут робяць і даволі танна. Найлепшая друкарня! Наступная кніжка выйдзе праз тры тыдні. Гэта будзе кніжка пра паляванне. У 1995 годзе я выдаў кнігу, яку я пісаў 35 гадоў, — энцыклапедыю Сапегаў на 800 старонках пад загалоўкам „Dom Sapiezyński”. Мы — гэта чатырнаццатое пакаленне.

— Дык дзе знаходзяцца Вашы родныя мясціны?

— Я нарадзіўся ў Спушы, якая ляжыць у дзесяці кіламетрах ад Скідаля, на ўсход ад Гродна, па шашы Гродна — Ліда. Наш дом, які ўсе называлі палацам, стаяў на высокім, сухім месцы сярод сасновых лясоў. Яго пачалі будаваць у канцы XIX стагоддзя для майго дзеда Яна Сапегі, у якога быў хворы лёгкія. Дзед памёр у 1901 годзе, а будову канчаў яшчэ мой бацька, таксама Яўстафій Сапега, жанаты ўжо тады з Тэрэзай Любамірскай, маёй маці. Уесь час там нешта дабудоўвалі.

Цяпер там нават кавалка цэглы не знайдзе! Усё спалілі, разбурылі, падраскрадалі. Усё пазарастала, нічога не засталося ад пяці дамоў, стайні, аранжарэі, цяпліц, французскіх агародаў, лодачнай прыстані.

— Вам пра гэта расказваці, ці Вы ба-чылі тое месца ўласнымі вачыма?

— За апошнія тры гады я тро разы быў на Беларусі. У Спушы быў два разы, быў таксама ў Ружанах, у Дзярэчыні. Адзін раз я быў там са старэйшай дачкою, Тэрэзай. У Спушы адна жанчына мяне пазнала, сказала, што памятае шлюб маёй старэйшай сястры.

84-гадовы сёння князь Яўстафій Сапега (сказаў мне: пішыце „Астап”, на Беларусі нас так называлі) з'яўляецца нашчадкам славутага magna кага роду Сапегаў на Беларусі, які лічыўся другім па значэнні пасля Радзівілаў. У XV-XVIII ст. ст. прадстаўнікі гэтага роду займалі найвышэйшыя дзяржаўныя адміністрацыйныя і ваенныя пасады ў Вялікім княстве Літоўскім. Валодалі яны многімі гарадамі і мястэчкамі на Беларусі: Чарэй, Свіслоччу, Асвеяй, Дрысвятамі, Друяй, Коханавам, Ружанамі, Бешанковічамі, Сянном, Зэльвай, Дзятлавам, Бялынічамі, Старым Быхавам, Дуброўнам.

— Князь Астап, як склалася Ваша асабістая жыццё?

— Дзяцінства ў Спушы прайшло як у казцы. Нейкі час мы, праўда, жылі ў Лондане, бо бацька пры Пілсудскім быў паслом у Англіі. Мы яшчэ заставаліся там нейкі час, калі бацьку назначылі міністрам замежных спраў. У 1921 годзе бацька вярнуўся з Варшавы ў Спушу, мы далей былі разам.

З 1927 года я вучыўся ў школе, створанай Вацлавам Іваноўскім. Яна знаходзілася ў Пшчыне, у Верхній Сілезіі, і вучылася там 16 чалавек з Радзівілаў, Замойскіх, Сапегаў і г.д., бацькі якіх вырашылі, што там будзе добрае паветра.

Мы вельмі любілі настаўніка Вацлава Іваноўскага, бо ён трymаў усё жалезнай рукою і заўсёды можна было разлічваць на яго дапамогу, хадзя ў злосці называў нас няраз „засранымі арыстакратамі”.

Атрымаўшы атэстат сталасці, я падехаў вучыцца ў школу падхарунжых кавалерый ў Грудзёндз. Нахадзіўся па розных камісіях і управах, бо мне было ўсяго 17 гадоў, але прынялі. Тады мне здавалася, што надаюся толькі да вайсковых служб.

Пазней, ужо скончыўшы навуку ў Бельгіі, я пару разоў наведаў Сувалкі: быў там на палкавым свяце, на манеўрах на Бебжы. Я быў афіцэрам запасу.

У Антверпене я два гады вучыўся ў Вышэйшай гандлёвой школе і год у каланіяльным універсітэце (у іх была калонія ў Конга). Апошні год перад вайной я быў у Польшчы і меў намер ехаць у Мазамбік.

На вайну я пайшоў у трыццаць дзесятых з другім палком уланаў у Сувалках. Змагаўся пад Вінай. Вайну закончыў на бітве пад Коцкам. Там па загадзе генерала Клеберга мы склалі зброю. Мы з братам трапілі ў лагер для вен-напалонных. Пад канец вайны я быў начальнікам польскіх стайні ў Германіі. Я добра гаварыў па-англійску і някепска выглядаў. Гэта было ў Грабаў. У майм ведамстве было дзве тысячи ко-ней і трыста машталераў.

У Германіі я пазнаёміўся са сваёй будучай жонкай Антанінай Сяменскай, якая была ў АК і ўдзельнічала ў Варшаўскім паўстанні. Зналіся мы ўсяго трох дні, шлюб узялі пазней у Парыжы. За ўсё жыццё мы з ёю ні разу не пасварыліся, але пару разоў пабіліся. Жонка памерла чатыры гады таму.

— Калі Вы выехали ў Кенію?

*Рукопісныя супісаны, Нічы "Князь Астап Сапега".
Князь Астап Сапега
Вінцент Сапега
28/9/2000*

Прывітанні чытачам „Нічы”. Яўстафій Сапега. Князь Астап Сапега. Беласток 28/9/2000.

рускую, бо лічыў, што живе ў вольнай краіне.

— Дарэчы, з Дзярэчынам асацыруюцца мене Сапегавы тэатры — тэатральныя трупы, якія складаліся з прыгонных беларускіх ды вольных польскіх і французскіх акцёраў і працавалі ў рэзідэнцыях Сапегаў: у Ружанах, Дзярэчыне, Зэльве. У Ружанах нават быў музычная і балетная школы для дзяцей прыгонных.

— Тэатр у Дзярэчыне заснаваў у канцы XVIII стагоддзя апошні канцлер Аляксандра Сапега.

— Князь Астап, як склалася Ваша асабістая жыццё?

— Дзяцінства ў Спушы прайшло як у казцы. Нейкі час мы, праўда, жылі ў Лондане, бо бацька пры Пілсудскім быў паслом у Англіі. Мы яшчэ заставаліся там нейкі час, калі бацьку назначылі міністрам замежных спраў. У 1921 годзе бацька вярнуўся з Варшавы ў Спушу, мы далей былі разам.

З 1927 года я вучыўся ў школе, створанай Вацлавам Іваноўскім. Яна знаходзілася ў Пшчыне, у Верхній Сілезіі, і вучылася там 16 чалавек з Радзівілаў, Замойскіх, Сапегаў і г.д., бацькі якіх вырашылі, што там будзе добрае паветра.

Мы вельмі любілі настаўніка Вацлава Іваноўскага, бо ён трymаў усё жалезнай рукою і заўсёды можна было разлічваць на яго дапамогу, хадзя ў злосці называў нас няраз „засранымі арыстакратамі”.

Атрымаўшы атэстат сталасці, я падехаў вучыцца ў школу падхарунжых кавалерий ў Грудзёндз. Нахадзіўся па розных камісіях і управах, бо мне было ўсяго 17 гадоў, але прынялі. Тады мне здавалася, што надаюся толькі да вайскowych служб.

Пазней, ужо скончыўшы навуку ў Бельгіі, я пару разоў наведаў Сувалкі: быў там на палкавым свяце, на манеўрах на Бебжы. Я быў афіцэрам запасу.

У Антверпене я два гады вучыўся ў Вышэйшай гандлёвой школе і год у каланіяльным універсітэце (у іх была калонія ў Конга). Апошні год перад вайной я быў у Польшчы і меў намер ехаць у Мазамбік.

На вайну я пайшоў у трыццаць дзесятых з другім палком уланаў у Сувалках. Змагаўся пад Вінай. Вайну закончыў на бітве пад Коцкам. Там па загадзе генерала Клеберга мы склалі зброю. Мы з братам трапілі ў лагер для вен-напалонных. Пад канец вайны я быў начальнікам польскіх стайні ў Германіі. Я добра гаварыў па-англійску і някепска выглядаў. Гэта было ў Грабаў. У майм ведамстве было дзве тысячи ко-ней і трыста машталераў.

У Германіі я пазнаёміўся са сваёй будучай жонкай Антанінай Сяменскай, якая была ў АК і ўдзельнічала ў Варшаўскім паўстанні. Зналіся мы ўсяго трох дні, шлюб узялі пазней у Парыжы. За ўсё жыццё мы з ёю ні разу не пасварыліся, але пару разоў пабіліся. Жонка памерла чатыры гады таму.

— Калі Вы выехали ў Кенію?

— У Кеніі мы жылі ад 1948 года. Я браўся там за розную працу. Спачатку я працаваў у фірме, якая збірала металалом. Я ездзіў па цэлай Афрыцы. Лом — гэта былі цэлья фабрыкі, паязы, рэйкі. Я меў самалёт, якім можна было лётаць па цэлым кантыненце. На Ніле я парэзаў цэлы мост і пераслаў у Японію.

Пасля я збіраў каштоўныя камяні. У суполцы з іншым чалавекам мы мелі шахту, дзе здабывалі рубіны, якія мы пасля паставлялі для фірмы „Карц’е” ў Парыжы. Вялікага капітулу я на гэтым не збіў, але хапіла на тое, каб за-снаваць паляўнічую фірму.

Наша фірма абслугоўвала сафары — афрыканскія паляванні. Я меў абсталіванне, транспарт, людзей, яны везлі на паляванне. Самі паляўнічы ехаць на сафары не маюць права. Павінен з ім быць прафесійны паляўнічы, а я ім быў. Мая фірма дзейнічала калі дваццаці гадоў.

— Ці ёсць у Вас дзеяці?

— У мяне трох дачакі. Сын Леў памёр ад рака, калі яму было дзесяць гадоў. Усе дзеяці нарадзіліся ў Кеніі. Адна дачка выйшла замуж за шведа і заснавала ў Варшаве вялікую кампанію. Зяць ужо памёр. Памёр і другі зяць — граф Вадзіцкі. Найстарэйшая дачка замуж не выйшла, яна вядзе наш дом.

— А якая ў Вас таўсценія?

— У ёй шмат солі і перцу. Але не ў нашым доме. Нідзе я не ўсё такога добра гаворыць з баршчам, як у Найробі.

У Кеніі мы жывем з тубыльцамі ў вялікай згодзе, але зводдаля. У нас розная ментальнасць.

— Ці ёсць у Вас унукі?

— Тры сыны ў аднае дачкі і сын ды дачка ў другой. Усе па два метры.

Хачу вам сказаць, што ў часы другой сусветнай вайны мы стравілі ўсё і невядома нават, палілі немцы ці рускія. Стравішы ўсё, мы не зрабілі вялікай кар'еры, але, бадай, не гэта галоўнае. Я працаваў рукамі, гляньце, якія яны, і не шкадую. Я жыву актыўна кожную гадзіну свайго жыцця. Шкада, што ў даны момант мая актыўнасць змалела.

— Скажыце, калі ласка, мо Вы супстракаліся з князем Мірскім, ён жа жыў у Лондане? Цяпер столькі гаворыцца пра Мірскі замак.

— З князем Мірскім я толькі раз ўбіл у Навагрудку. Гэта быў замак Радзівілаў, а ён толькі купіў адну вежу і там жыў.

— Ці можна напрасіць у Вас пару слоў для „Нічы”?

— Вы ведаце, мой бацька і брат дасканала карысталіся кірыліцай. Я вучыўся толькі лацінкай.

— Можна і лацінкай. Дзякую за размову і жадаю Вам атрымліць чынага здароўя і добрага паветра ў Кеніі!

— Добрае паветра, яно тут... Гутарыла і фатографавала Ада Чачуга

Зорка

СТАРОНКА ДЛЯ ДЗЯЦЕЙ

Маленькі Янка цяжка захва-
рэй. Ляжыць увесь чырвоны, нічога не бачыць і не чуе. Нават Аленкі не пазнае. І не ведае яна, чаго дактары ў дому. Чаго мама плача, калі думае, што ніхто не бачыць яе?

А Янку здаецца: шуміць цёмнае мора пад хмарамі. Ад берага адплываюць чорныя караблі і завозяць яны некуды ў свет усе ягоныя цашкі. Вось салдацікай павезлі. Ну хай салдацікай. А нашто яны Мішку забіраюць? Заўтра дзень нараджэння, а Янка з ім нават не пагуляў.

Апошняга павезлі мардастага шчанюка. Той вішчыць — цёмна ў моры.

— Можа, ты хочаш чаго, сынок?
— спыталася мама.

— Сонейка, — сказаў Янка. Нават вачэй не расплюшчыў.

Якое там сонейка! Восень. Ліюць шэрэя дажджы. На клёнах дурное лісце. Дурное, бо даўно яму трэба ўпасці.

Ніхто не глядзіць на Аленку. Узяла яна плашчык ды выйшла з хаты ў сад. Сонейка шукаць, браціка ратаўаць.

На дварэ вецер моршчыць лужыны. Усе птушкі, усе мушкі, усе звяркі пахаваліся. Хто дрыжыць, хто дзесяці сон бачыць.

— Сонейка-Сонейка, выйдзі, — папрасіла Аленка. — Цябе брацік кліча.

— Сплю, — сказала Сонейка з-за хмар. — Мяне кожны ранак птушкі будзяць. А цяпер іх няма. Хто на поўдзень паліцей, хто ў дупло схаваўся. Нікога я ўжо да вясны не сагрею.

— Птушкі, звяркі, мушкі, разбудзіце Сонейку!

— Спім. Холадна, — адказаў жабкі з дня ракі, грыбы — з-пад зямлі, вавёркі — з дуплаў.

— Разбудзіце Сонейку, — папрасіла Аленка. — Брацік Сонейка хоча.

— І я хачу, — сказаў хмызоў Вожык. — Ды што я магу зрабіць?

— Брацікаў шчанюк плача, — сказала дзячынка.

— І я плачу, — сказаў мокры Вераўбай на галінцы. — Мне холадна. А тут яшчэ вунь Чорны Кот да мяне падбіраецца.

— Голасу няма, каб Сонейка будзіць, — сказаў Шчыгол.

— Памажыце браціку, — заплакала Аленка. — Ён вас ніколі не крыйдзіў.

— Не крыйдзіў... — грэбліва сказаў Чорны Кот. — Ён мне аднойчы за хвост таргануў.

І тут абурыўся Вераўбай:
— А мяне за хвост скубануў?
Не ты?..

— Падумаеш, бядка, за хвост яго аднойчы хлопчык таргануў.

— Ён, мабыць, болей не будзе, — сказаў Вожык.

Восень у парку.

Фота Янкі ЦЕЛУШЭЦКАГА

Вясна ў восень

— Ён, мабыць, ніколі нас не крыйдзіў, — сказаў Шчыгол.

— Ён і мне ўзімку сала на акно вешаў, — ціукнула Сінічка-салатная грудка.

— А нам семак сыпаў, — адгукнуўся шчыглы. Вядома, дзе адзін шчыгол, там і дзесяць.

— Не будзем часу марнаваць, — сказаў Заяц з лесу. — Як нам ні холадна, а трэба памагчы чалавеку.

Упаў на зямлю адзін сонечны прамен. Гэта Сонейка зацікавілася: што там за вясенні канцэрт?

І пайшло. Вылезлі з твані і паплылі з вады вясёлыя жабяняткі. Ня смела крумкнулі. Сонейка і на іх зірнула.

— Сонейка-Сонейка, — папрасіла Аленка, — глянь на браціка ў акенца.

Сонейку што, яно і туды зірнула. Заблішчалі шыбы.

Апенькі вылазілі з пня — зірнуць. Слімак высунуў з хаткі рага-

тую галаву. А Сонейка зазяла ўжо ў лужыне. І апошняя чапля, і бусел, перад тым як ляцець у Аф-

Польска-беларуская крыжаванка № 42

Запоўніце клеткі беларускімі словамі. Адказы (з наклееным контрольным талонам) на працягу трох тыдняў дашліце ў „Зорку“. Тут разыграем цікавыя ўзнагароды.

Cykl	▼	Zawo-łanie	Bandaż	▼	Bór	►		▼
►		▼					Piłka	Rycerz
Wyzwanie								Oda
Klon	►					Mos	►	
List	►					Jedzenie	►	

Адказ на крыжаванку № 38: Прага, прыгода, клас, рак, нос, яд, будка, рабіна. Князь, плод, прас, маг, горад, вада, акраса.

Узнагароды, запісныя кніжкі, выйгравлі: Анджэліка Сельвясяк з Бельска-Падляшскага і Наталля Сцяпанюк з Беластока. Віншую!

рыку, лавілі на дне лужыны чырвонае Сонейка.

І пайшло па дому шэсце. Вожык нёс на іголках залатое кляновае лісце. Снегіры неслі ў дзюбах пукі празрыстай чырвонай каліны. Грыбы на палянцы высыпалі ў кола. Гуліялі ў пацягушкі-разрывушки. Чорны Кот стаў танцаваць на задніх лапах. Ён быў на гэта вялікі мастак, бо быў вучоны.

А на гэта ўсё глядзеў з хмызнякоў аленъ. А ў яго на рагах сядзелі птушкі і таксама глядзелі.

Разгаралася Сонейка. І спяшаліся з падарункамі да Янкі госці. Хто прынёс моркву? Заяц. Хто вясёлыя бурбалкі? Рыбкі. Прывнесла вавёрка арэхаў горку. А клюшню прынёс рак... Вось так.

І сталі ўсе яны з Сонейкамі глядзець у акно.

— Жыў-жыў! — крыкнуў узрадаваны Верабей.

І тады Аленка пакланілася ім. Заплакала ад радасці.

Сказаў зайцы: мы вас бегаць навучым. Рыбы: плаваць навучым. Бабры: ныраць навучым. Грыбы: расці навучым... Вось так.

І ўсе, разам з Сонейкам, сказаў: разумнымі быць навучым. За дабрыню да ўсіх.

Зайшла Аленка ў хату.

— Не грурай дзвярамі, — сказала мама. — Янка заснуў. І Сонейка, бачыш, выглянула. Цяпер ўсё-усё будзе добра.

Аленка сама ведала, што ўсё цяпер будзе добра. І няхай зноў зайдзе Сонейка, зноў змоўкнуць птушкі, зацярушаць дажджы, затрашчаць маразы. Няхай. Да самай вясны яна не дасць прапасці тым, хто дапамог браціку.

А Янка-брацік спаў. І плылі да яго пад Сонейкам, вярталіся светлыя караблі. Везлі яго цацкі. Везлі вясёлага Мішку, з якім ён будзе гуляць у дзень нараджэння. І ведалі ўсе, што яшчэ сто дзён нараджэння будзе ў хлопчыка ў жыцці. І радасна вішчаў мардасценкі шчанюк, якога спусцілі з карабля. Пусцілі ў пакой.

І Аленка ведала, што нікому ніколі, нават калі будзе сівой бабуляй, яна не раскажа, хто ў той асennі дзень вярнуў на хвіліну Вясну і Сонейку.

Уладзімір КАРАТКЕВІЧ

Аўто з планеты Макін

(частка V)

Міхась і Юльця паказвалі Соніку з планеты Макін усё тое, пра што ведалі. Пра што ведаюць дзеці на Зямлі ў іх узросце. Напэўна, намнога больш, чым калісці ў такіх гадах іхныя дзяды, але ўсё ж, не столькі, колькі ведаў Сонік, быўшы падключаным да Супервуга, навучальна-навуковага камп'ютэра, якога заданнем было ўсіх жыхароў планеты, незалежна ад віду, пароды ці расы інфармаваць пра новыя дасягненні науки і падказваць, як усё тое, што пачулі, выкарыстаць на практыцы. Калі камусьці прыходзіла ў галаву нейкая новая ідэя, выдумка ці рацыяналізацыя, мог таксама ў любы момант падключицца, паравіца ў самога Супервуга або іншых карыстальнікаў, ці ягоная задума гэта штосьці вартася апрацоўкі і ўвядзення ў жыццё дзеля добра. Ды нікому ж не прыходзілі ў галаву бесталковыя ці страшныя ідэі, напрыклад, пра новае ружжо для знішчэння како-небудзь або чаго-небудзь, бо ўсе ведалі, да чаго гэта можа давесці. Ведалі са сваёй гісторыі і з назіранням над жыццём на іншых планетах. Ну, падумаеце, калі яны ўсе такі разумныя на той планете Макін, дык чаго ж ім яшчэ шукаць? Ды і шмат памылковых тэорый там у іх, праўда, калі маглі падумаць, што на нашай Зямлі — самыя разумныя — аўтамашыны?!

— Вы замнога пра нас ведаеце, — пакрыўдзілася Юльця. — Ты

больш ведаеш ад мяне, напрыклад, бо ж я яшчэ толькі трэці год хаджу ў школу. Хаджу, хаджу! Столькі тae хады! А калі б вечарком падключылася сама да такога Супервуга, дык усталала б разумнейшая ад майго дзядзькі Аліка! Ён займаецца камп'ютэрамі, яго яны слухаюцца!

— Ды што ты, — махнуў рукой Міхась. — Акурат там у іх, у камп'ютэраў, розум які ёсць! Слухаюцца! Гэта ён ім загадвае, на ўсё ёсць праграма. Хочаш — будзе з табой у шахматы іграць такі камп'ютэр, але, калі на майстра трапіць, дык прайграе! Лічыць то ён уме...

— Тут справа не толькі ў той, скажам, матэматыцы, — сказаў Сонік вельмі разумна, на Юльчын густ, аж яе скаланула, бо ўспомніліся ёй задачы пра два цягнікі. — Тут істотнае ўяўленне. Вось у нас з гэтым клопат на Макіне. Само ўяўленне цяжка ўявіць, што гэта такое. Мы ў яго перасталі верыць, бо нам яно ўжо непатрэбнае. І цікаўнасць у мяне не такая, як, скажам, у майго дзядулі. Самому не трэба шукаць, усё — у Супервугу. Пра нас, пра іншых. І тым больш сумнення ў няма, бо ж ведаем, што Супервуг — справядлівы, праўдзівы, можна яму абсалютна верыць. Ён прыхільны да ўсіх аднолькава, шчодры, аб'ектыўны...

— Нам бы такога настаўніка... — уздыхнуў Міхась.

(працяг у наступным нумары)
Міра ЛУКША

Чытачы „Зоркі” з бельскай „тройкі”.

Ліса

Ні пра каго з лясных жыхароў не складзена столькі казак, як пра лісіцу-сястрыцу. Каб расказаць пра ўсе яе хітрыкі, не хопіць зімовага вечара. Успомні, дружа, як ліса параіла галоднаму ваўку налавіць рыбкі хвастом у палонцы і што з таго выйшла. Нават мядзведжымі мазгамі паласавалася рыжая махлярка. Я ўжо не кажу пра птушак і зайцоў. Ім найбольш дастаецца ад хітрай драпежніцы. Вунь колькі іголак у вожыка, а яна закоціць калючыка ў рэчку, пачакае, покуль ён паплыне, потым за мяккі жывоцік — цоп!

Любіць рыжая наведацца ў вёску, у госці да курэй, гусей і качак. Унаўдзіца ў куратнік — бяды. Схопіць

пейніка — і толькі хвост мільгне. Хутчэй у лес, дзе пад карэннямі старой яліны выкалана глыбокая нара. Тут вясною ў лісы нарадзіліся маленькія лісяніты. Зімою лісу можна ўбачыць на заснежаным лузе. Але вось якое дзіва: яна паводзіць сябе нібы акробатка. То замрэ на месцы, то раптам падскочыць угору і праз імгненне зарыцца ў снег. Паляўнічыя кажуць: ліса мышкуе, што значыць — ловіць мышэй.

Зімою ў лісы прыгожы пушысты хвост. Каўнер з лісінага хваста — даўняя мара многіх мам і бабуль. Паляўнічыя і рады зрабіць ім цудоўны падарунак, але нездарма лісіцу называюць хітрыцай. Не спяшаецца яна развітацца са сваёй шкуркай, абмінае бяду за шмат кіламетраў...

Уладзімір ЯГОЎДЗІК

Міхась Хмялеўскі з Беластока — лаўрэат дэкламатарскага конкурсу „Роднае слова”.

Фота Ганны КАНДРАЦЮК

На канікулах

На канікулах
Я гуляла ў хаванкі
З сябрамі
На ўскраю палянкі.
Раз сустрэла там цыганку.
Яна мне паваражыла,
Каб я тое ўсё рабіла,
Каб ні траціць ні хвіліны,
А вучонай стаць дзяўчынай,
І мне карту падарыла,
Каб як талісман насліла.

Оля Шыманюк,
V кл. ПШ у Дубічах-Царкоўных

Вершы Вікторыя ІІведа

Нехта тут жыве

Выйшлі хлопцы на рыбалку
Над запушчыны ставок.
Раптам закрычаў Мікола:
— Бот папаўся на кручик!

Кажа Ясь: — Ізноў удача,
Вось каструля наяве!
Перастаньма ўжо рыбачыць,
Бачу, нехта тут жыве.

Хачу бусла я ўбачыць

— Брата малога ўночы
Бусел прынёс у дзюбе.
Ці ўбачыць яго хочаш,
Мой ты сыночак любы?

— Вось для мяне задача,—
Сказаў сынок сур'ёзна.—
Хачу бусла я ўбачыць
У студзені марозным.

На канікулах

На канікулах
Я хадзіў у лес,
Каб збіраць грыбкі,
І аддзіраў часта
Аб голле бакі.
Хадзіў таксама над рэчку.
З бацькамі палоў грэчку.
Часта, лежачы ў ложку,
Школу ўспомніў трошку.
V клас ПШ у Дубічах-Царкоўных

Анна Іванюк (на першым плане) — дэкламатарка з Нарвы.

Фота Ганны КАНДРАЦЮК

Уладзімір АРЛОУ, Адкуль наш род

Асветніца

Еўфрасіння

Каб не лілася братняя кроў

Еўфрасіння жыла ў жорсткі, крывавы час. Князі часта ваявалі паміж сабой. У адным з паходаў кіеўскому валадару ўдалося перамагчы і захапіць полацкіх князёў у палон. Разам з жонкамі і дзецьмі іх адправілі ў высылку ў Візантію. Сярод выгнанікаў былі і бацькі асветніцы.

Пераможцы пабаяліся зрабіць палоннай Усяслававу ўнучку, якая насяла манаскае адзенне і была пад

абаронаю самога Бога. Еўфрасіння засталася ў Полацку і дапамагала землякам змагацца з ворагамі.

Хутка палаchanе выгналі чужога кіеўскага князя і запрасілі да сябе роднага брата Еўфрасінні Васільку. Але пасля магутнага Усяслава Чарадзея не было міру і паміж самімі полацкімі князямі. Яны няраз хадзілі адзін на аднаго вайною, праліваючы братнюю кроў. Асветніца зайсёды прымала нягody роднай зямлі блізка да сэрца. Яна цярпіла мірыла князёў, пераконвала іх не варагаваць, а мацаваць крывіцкую дзяржаву.

(працяг будзе)

Вайшкуны — жыўы запаведнік

Вайшкуны абедній парой.

Паўночная частка Беларускага Пазер'я. Беларуская Швейцарыя — як завуць з-за хараства зямлі ландшафты запаведнік „Блакітныя азёры”. Ужо за Альшэвам сустракае нас рэчаіснасць з мінульых стагоддзяў. Над усім запанавала тут прырода. Лясы, імшары, азёры, дрыгва. У гэтай стыхіі наў

глуши адчуваляся першабытны дых космасу. Подых пантэізму. Зялёны, вольны кайф!

На дадатак, як у беларускай міфалогіі, пачало зводзіць нас з дарогі. Пазначаныя на карце лясныя шляхі вялі то ў гушчу, то ў тупік, то ў супрацьлеглы кірунак. Неяк інтынктам патрапілі мы

Сонечны арнамент акна ў Вайшкунах.

Гісторыя і навінка

Паказалася новая мемуарная кніга Георгія Валкавыцкага „У каменным крузе”. Закранае яна той перыяд біяграфіі аўтара, калі ён знаходзіўся на прымусовых работах ва Усходній Пруссіі. У мяне складваецца ўражанне, што ў Георгія Валкавыцкага каменны круг з'яўляецца сімвалам-сінонімам сведкі гісторыі, як Стоўнхэндж у Англіі, свяцілішча Перуна ў Расіі ці Чортава балота ў Белавежскай пушчы. І загаловак кнігі невыпадковы — аўтар быў сведкам, хай сабе і не надта галоўным, важных гісторычных падзеяў. Кніга Георгія Валкавыцкага заслугоўвае нашай асаблівой увагі таму, што нам наогул даводзіцца знаёміцца з падзеямі другой сучаснай вайны, але бачанымі вачыма чужых высокапастаўленых вялікадзяржаваўных чыноўнікаў. Успаміны нашых простых людзей, загнаных супраць іх волі таталітарнымі рэжымамі ў эпоху самага жудаснага рабаўладальніцтва, толькі ад дзесяці гадоў маюць магчымасць вынесці на свет белы ту ю праўду, якой яны былі сведкамі — без цэнзарскага ўмяшання. Мне пацасліва запісаць байкавата такіх успамінаў і згаданую кнігу чытаў я як нешта добра ўжо вядомае, аднак „Каменны круг” прыносиць і новыя дэталі.

Георгій Валкавыцкі, які падчас транспарту ў Рэйх перамяніўся з вясковага баўэра ў гарадскога шлесера, папаў таім чынам у горад, і то ў самы галоўны — Кёнігсберг. А ў горадзе — не тое, што ў вёсцы — праца адбываецца толькі ў вызначаныя змене гадзіны. Апошні час можна было выкарыстаць для сваіх нявольніцкіх патрэб. Аўтар не змарнаваў таго часу, бываў то тут, то там, на зіраў за людзьмі, прымаў актыўны ўдзел у таварыскім жыцці; кніга дае добры агляд таго, што дзеялася ў той час сярод зняволеных усходнікаў, палоненых заходнікаў і стаўленне да гэтага „звышчалавекаў”. Аўтар здзяйсніўся, а хвілінамі нават вытанчана, не толькі апісвае абставіны, але і ўпрыгожвае тое апісанне сваім рэфлексіямі.

Ва ўводным слове Георгій Валкавыцкі паведамляе: „Нічога не прыдумаў. Так было”. Як было, гэта найлепш ён ведае, аднак мяне пасля такога зароку здзівіла з'яўленне на старонках кнігі ягонага *alter ego* — Сідара Макацёра. Мо з літаратурнага пункту гледжання яго прысутнасць і карысная, аднак ставіць пад сумненне тое „нічога не прыдумаў”.

Аўтар пастаянна карыстаецца называй *Кенігсберг*, а такога горада не бы-

ў вёску з пясчанай дарогай і старой драўлянай забудовай.

— А мае вы, палячачкі родныя, а адкуль жа вы ТАКІЯ ўзяліся? — прывітала нас мясцовая старажылка, з балцкім абліччам.

Наша беларуска-беластоцкая мова паказалася тут „польскай”. Складалася ўражанне, што і сваё беларускую мову бабуля лічыць „польскай”. Як доказ кабета паказала нам каталіцкі крыж у пачатку вёскі Пешкаўцы.

— Палякі мы, касцельныя палякі! — наша субядніца нават не думала пераходзіць на польскую мову, быццам бы ўсе ў Польшчы ведалі і разумелі яе гаворку.

* * *

— Каб я так па-польску ў Беластоку *адазваўко*, то па-мordзе дастаў бы, — аналізаваў выпадак полькі з Пешкаўца Вячаслаў.

Каб не муціць у галаве прылюднай старэчы, шукаем іншага месца для бівака. Папраўдзе цягнула нас далей, у сэрца запаведніка. Да блакітных азёр, пра якія наслухаліся раней у Гародні.

З адкрытай душой, зноў перасякалі мы лясныя, зманлівыя дарогі, абвездзеныя паласамі яркага верасу.

...

— Саша, спыніяй машыну! Лукашэнка на дрэве! — праубудзіў нас дзвіосны вобраз.

Фактычна, тут у глухім кутку Пазер'я, на службовым указальніку лясніцтва, красаваўся шарж Аляксандра Лукашэнкі. Вось якія мастакі-арыгіналы засяляюць запаведнік! Толькі дзе іх шукаць? — гадалі мы. Сяляне з Пешкаўцаў ці тыя, якіх раней сустрэлі мы ў дарозе, не гарманізавалі з мастакім праектам у адраджэнскім духу. Хутчэй за ўсе пахла тут прафесіяналізмам, акадэміяй!

* * *

— Як у сапраўдным запаведніку, — усклікнулі мы, уяджаючы ў Вайшкуны.

Паабапал пясчанай, кругой вуліцы стаялі драўлянія хаткі з тоўстага бярвення. Хлявы, свіронкі, склепы, лазні, стадолкі — ўсе з такіх жа брусоў, многія пабудаваныя старым спосабам, без цвікоў, шчыльна ўтканыя мохам. Дзе-

нідзе пападаліся вокны, здобленыя старажытным сонечным арнаментам. Адно шыферная дахоўка напамінала пра дваццатае стагоддзе. У Вайшкунах асталіся толькі тры бабулі-аўтахтонкі. Вёска ўсё ж не зарасла травой, бо з пачатку дзевяностых гадоў пачалі тут сяліцца дачнікі. Асабліва менчукі ўпадабалі сабе Вайшкуны. Працаўнікі Акадэміі навук, Акадэміі мастацтваў, этнографы. Их заходнія машины на панадворках, пародзістыя сабакі, руская мова і ўсё што папахвала сучасным канфармізмам — успрымаліся тут як рэвізіі іншай планеты.

* * *

— Бацька за смешныя гроши купіў нашу дачу, фактычна за цану добрай палаткі, — кажа мінска-віленская мастачка Таня Маркавец, якую сустрэлі мы тут выпадкова на дачы. — Пазней, калі прыйшла мода на гэтае месца, цяна ўзрасла, хаця яшчэ і цяпер можна знайсці хатку за сто-дзвесце долараў.

У пачатку Вайшкуноў таксама стаяў каталіцкі крыж. Пашанцавала нам пагутарыць з „большасцю”, бо з дзвюма карэннымі жыхаркамі. Бабулькі надзвычай ветліва падказалі нам найлепшыя месцы для абозу. З асалодай мы слухалі іх чистую, меладычную беларускую мову. Аднак, як і ў Пешкаўцах, мясцовыя лічаць сябе палякамі. Многія з іх у час рэпатрыяцыі з'ехалі ў Польшчу. Яшчэ іншыя, у савецкія гады, паразаўяджаліся па ўсіх кутках Савецкага Саюза. Быццам загадзя прадчувалі канец тут старога свету і ладу.

* * *

Вёска, заселеная дачнікамі, не напамінае тых традыцыйных, сялянскіх клімату. Не хапае ёй атмасфера вуліцы, мітусні, пачуцця сваяцтва. Тыповы дачнік трymаецца здалёк ад суседзяў. Як у горадзе, абмяжоўваеца да свайго вузлага метражу, хаты, панадворка. У Вайшкунах у абедні час на вуліцы панавала мёртвая цішыня. Зрэдку ад панадворкаў даносіліся прыглушаныя рускамоўныя бяседы. Толькі мясцовыя кідаліся ў вочы. „Усе” трывалі сядзелі ля сваіх вокаў і сузіралі мёртвую вуліцу.

Ганна КАНДРАЦЮК
Фота аўтара

ло ні ў нямецкай, ні ў беларускай мовах, ні нават на общепонятном языке. Сідар на такі закід адказаў бы:

— Я там быў і лепш ведаю!

Да таго ж Георгій Валкавыцкі часта траціць з поля зроку тую ісціну, што кніга адрасуецца галоўным чынам чытчу, а не самому аўтару. А ў кнізе сустракаюцца такія фразы як напр. *Дальневосточная, смелее в бой!* (стар. 23), якую не вядома да чаго прыышыць ці прычапіць. Ёсць і іншыя галаваломкі, напр. каму быў адведзены гонар узяцца стаўліцы рэйха?

Надта нядобра, што аўтар пад канец кнігі заняўся ваеннай стратэгіяй — ягоныя вывады прадстаўляюць смехатворную каштоўнасць; не час аднак тут і месца іх аспрэчваць.

Шкада, што аўтар паспешліва канчае сваю кнігу надта энігматычнай згадкай пра „фільтрацыю”; пра яе можна было напісаць больш дэталёва, а не выкручвацца Сідаравым форсам — круцельствы вакол такой крайне экзістэнцыяльнай падзеі наводзяць на думку даволі несімпатычныя падазрэнні.

Дзесяты раздзел „Каменна груга”, гэта амаль поўнасцю перапісаныя „Краты, пацуکі, тхары” з „Белай вязі”. У „Белай вязі” аўтар даводзіць свою аповесць пра прымусовыя вандроўкі да лагічнага канца — да вяртання на раёну, згадваючы яшчэ мімаходам і пра

наведанне — ужо ў салдацкай форме — сваёй *Waggon-Fabrik* і стрэчанне там бландзіністай валькір... У „Каменным крузе” гэтага няма, затое як чорт з табакеркі выскаквае вайна „нашых” з „нашымі”. І гіганты-дыверсанты! У такім садоме напэўна ж ёсць і нейкі праведны Лот; паўстае тут пытанне: каму Георгій Валкавыцкі адўёў гэтакі фінальны гонар?

У мяне складваецца ўражанне, што *Georg Wolkowyki*, мо нат несвядома, на заканчэнне „Каменна груга” падрыў нам новую ў нас, следам за *барычынай і сакрацікамі*, літаратурную форму — *валкавік*; этымалогія ад метода: *вали валом*.

Чытача можа здзіўляць, што пасля пачатковага захаплення я пералічваю шмат заган. Справа ў тым, што я, як лоцман, асцерагаю чытача „Каменна груга” перад рыфамі, якія перад ім паставіў аўтар. Думаю, і да гэтага шчыра заахвочваю, што кніга аднак зацікавіць шматлікіх чытачоў, бо яе варта прачытаць і дзеля пашырэння ведаў пра малавядомае мінулае, і дзеля асалоды мастацкім словам Георгія Валкавыцкага.

Аляксандар ВЯРБІЦКІ
Георгій Валкавыцкі, *У каменным крузе*, Беласток 2000 г.

Кнігу можна купіць (7 зл.) або закацяць у рэдакцыі.

Баба Насця ад зёлак

Бабка Насця Салавей з Семяноўкі не такая ўжо бабка старая, а з унукамі — дык увогуле. Но ж няма часу на ста-расць. А больш можа імі займаецца, як сваімі дзецьмі калісці, з любою спелай, мо нават балочай. Хоць і матка добрая была. Часам з аднага гнязда ячка, а вылупіцца і пабяжыць, што не дагоніш. На аднага хопіць ківа, на другога кія, каб выхаваць. Каб сам захадеў стаць чалавекам.

Самой таксама, як дачцэ, не ўдалося сужонства. А жыць жа якась трэба.

— У мяне хата вялікая, ціха, спакойна. Хлопцам добра. Часам цяжкавата бывае, бо, кожны ж ведае, колькі ўсё каштую. Мая рэнта, аліменты ад бацькі ўнукаў, маці прышле, прывязе чаго. І з апекі. І гэтыя зёлкі нас ратуюць. Хоць здароўя ўжо такога не маю, як каліс.

З гэтых травак, што збіраюць баба Насця ды яе памочнік Рафал і Адрыян, шмат што купілі. Ровары, мэблю. Зрабілі рамонт дому. Хата сапраўды робіць уражанне, як зверху (новае акрышцё даху, новыя вокны, акуратная абшыўка), як і ўнутры. Чысціня, парадак. І тая прастора! Каналізацыя будзе ў Семяноўцы праводзіцца, дык і ванную паправяць, пакладуць марозатрываючую кафлю на падлогу. Ганак, сені... Не скажаш, што гаспадарыць тут удава з не-паўналетнімі ўнукамі. Старэйши, Рафал, ужо другі год у будаўнічым тэхнікуме ў Беластоку, Адрыян — у Гімназіі імя Тамары Саланевіч у Нараўцы. Каля мі мы сустрэліся, у канцы жніўня, баба

Настасся Салавей з унукамі Рафалам і Адрыянам Лукашамі (шматгадовымі ўдзельнікамі агульнапольскіх конкурсаў беларускіх паэзіі і прозы) і бяздомнай Кулькай, якая знайшла прытулак у іх доме.

з Адрыянам ездзіла ў Гайнайку па сышыткі і іншыя школьнія рэчы. Выда-лі больш за 50 злотых. А на кніжкі — каля 300 злотых, бо ж у гімназіі — усе

Міра Лукаша
Фота аўтара

новая падручнікі... Хлопцы паслушныя, хоць, вядома, як то хлопцы...

Цяпер, калі хлопцы ў школу пайшлі, адна зёлкі збірае.

— Бабок, дуброўку (пенцёрнік), вясною лісце з бярозы, паланішнік (па-нашаму „мыла сабачае“). Цяпер — верас. Пенцёрнік — калі Плянты, а бабок — на Цісоўцы, бо ён любіць мокрае месца. А кацанкі, па-нашаму сухотнікі, расцуть паўсюдна. На пячонку яны добрыя. Мяне саму ўзяў так быў пазваночнік, што згорбленая хадзіла. І рука. Атрымала моцны лек ад доктаркі, та-кі, што ўзмацняе нават арганізм хворы ракам. І ад стравінікавай язвы, яна найбольш азываецца вясной ды восенню. Дзве тыя таблеткі вып’ю, і на ногі стану. Па зелле іду. Што ж, чалавек не вечны. Калісі смяялася: што за работа, каб не спрапіцца кабеце — памыць, папра-таць, наварыць... А цяпер, калі гады на гарбе, дык сапраўды, цяжка мне, — расказвае щётка Насця, частуючы мяне не-верагодна смачным супам з „грыбоў-матак“ (першы раз чую пра такія, хоць я таксама амаль з таго самага лесу!).

Калі могільніка жывуць яны тут. Калі самога. Тут Насцін дзед пабудаваўся, калі шахаўніцу зліквідаваў. Вядома, тады тут могільніка не было яшчэ, на гэтым сухім грудзе, наўкол аброслым хваінай. Штораз больш іх, маладых і нестарых, праводзяць ля іхняга дому на вечны спачын. Звыклася. Гэта сёння для яе як „дзень добры“... Зараз жа — і чыгунка. Тут, на калеі, рабіла Насця Салавей да пенсіі. А, як успамінае, калісі чалавек хадзіў пешшу ў Гайнайку. Часам і на білет не хапіла. Закідала кабета мех на спіну з ільнім на абмен, а назад тэпла-ла з чым іншым за пля-чыма. Настасся сабе на кніжкі ў сёмы клас мусіла зарабіць. Хадзіла ў Лясную лён ірваць, аж рукі пухлі. У Белавеж у лес. Да людзей бульбу капаць. Далей не пайшла вучыцца, бо не было за што. А цяпер дзіця не хоча апраткі паноша-нае надзець, бо сароміца перад калегамі. А ж не адзенне здобіць чалавека.

Міра Лукаша
Фота аўтара

з Адрыянам ездзіла ў Гайнайку па сышыткі і іншыя школьнія рэчы. Выда-лі больш за 50 злотых. А на кніжкі — каля 300 злотых, бо ж у гімназіі — усе

Свет зачынены ў памяці

[1 ♂ працяг]

У верасні вельмі харектэрным у краявідзе маіх Алексічаў былі людзі на паліях і белыя мяшкі са свежа выкапанай бульбай. Сёння не відаць ні аднаго, ні другога. Пенсіянеры садзяць бульбу толькі ў агародах, каб хапіла для свайго карыстання. Свіней, раней галоўных спажыўцоў бульбы, амаль ніхто ўжо не трymае. Не хапае людзямі сілы насыць вёдры з кормам. Мала таксама ў вёсцы кароў. Яшчэ дзесяць гадоў таму лугі былі там гладкія, быццам бы нехта траву брытвай выкасіў. Восенню, калі трава расла памалу, а людзі яшчэ не хацелі трymаць кароў у хлявах, мычалі яны над выгрызенымі дагала лугамі. Сёння на някошаных ад пару гадоў лугах часцей можна пабачыць сарну чым карову.

У Алексічы трэх гады таму праклалі нядрэнную дарогу і менавіта таму ў вёсцы відаць інвестыцыйны зрух. Рамантуюцца старыя дамы, будуюцца но-

выя. Уласнік новабудоўлі працуе ў Захадній Еўропе, а там дваццаць кіламетраў да месца працы гэта звычайная адлегласць, якую людзі пераадольваюць на машынах кожны дзень. Асфальтавая дарога дае магчымасць арганізацца від сямейнае жыццё ў Алексічах на такім самым узроўні як на перыферыі Беластока. Магчыма таму вакол бацькоўскіх панадворкоў пачалі таксама стаўіць агароджу нават тыя, якіх дзесяць гадоў ніхто ў вёсцы не бачыў. І хаты няма ўжо следу па хатах, у якіх яны нарадзіліся, няма сумнення, што неўзабаве пачнучы яны вырасташць у зусім новым выглядзе. Ніхто аднак не збіраецца чысціць бацькоўскіх плугоў. Можа за пару гадоў стануць яны аздобай панадворкоў, так як цяпер сталі імі старыя вазы-жалезнякі ў Беластоку. Іх цана дасягнула ўжо вартасць трохгадовага легкавіка маркі „Паланэз“.

Яўген Міранович

Медалі шлюбным парам

Узнагароджаныя юбіляры.

Традыцыя ўручання медалёў за шматгадовае сямейнае сужыццё працягваецца ў Чаромхаўскай гміне з сямідзесятых гадоў. Такія адзнакі прысвойвае презідэнт Рэчы Паспалітай. Дагэтуль у Чаромсе ўзнагароджаных было 65 шлюбных пар. Сёлета лік гэтых павялічыцца на шаснаццаць чарговых.

15 верасня г.г. працаўнікі Гміннай управы арганізавалі святочную супстэречу для юбіляраў. Мерапрыемства праходзіла ў Зале шлюбаў. Быў юбілейны торт, скромны пачастунак з шампанскім і ўспаміны юбіляраў, тосты і пажаданні ад працаўнікоў гміны і войта, які ўручай медалі. У мерапрыемстве ўдзельнічала восем шлюбных пар. Кожная з іх атрымала падарунак. У ліку ўзнагароджаных апынулася: Яўгенія і Ян Піўка, Еўдакія і Мікалай

Шатыловічы, Анна і Ян Салінскія, Любка і Мікалай Салінскія, Барбара і Ян Панасюкі, Любка і Аляксандар Раманокі, Вера і Барыс Кердалевічы (усе з Чаромхі) і адна пара з Пагулянкі — Ядвіга і Станіслава Храмінскія.

Не ўсім выпала на долю супольна святкаваць юбілей пяцідзесяцігадовага сямейнага сужыцця. Напярэдадні супстэречы памерла двух шматгадовых грамадскіх дзеячаў Чаромхаўскай гміны, пенсіянераў-чыгуначнікаў: Васіль Астапковіч і Мікалай Раманчук. Медалі ўручаны былі ўдовам. Трэба адзначыць, што гэтае прыгожае мерапрыемства падтрымлівае на духу юбіляраў, паколькі гэта доказ, што грамадства пра іх памятае.

Уладзімір СІДАРУК

Фота Валянціны КЕРДАЛЕВІЧ

Яшчэ пра Будапешт

У адпаведнасці з прымаўкай: быць у Рыме ды папы не пабачыць, артыкул М. Ваўранюка „На поўдзень Венгрыя,“ („Ніва“ н-р 38 ад 17.09 2000) патрабуе дапаўнення.

У Будапешце даўным даўно існуе прафаслаўная царква пры вуліцы Пеццёfi 2, побач з мастом праз Дунай (на ўсходнім узбярэжжы). Прыкметніць яе цяжка, бо яна ўціснута між дамы і не мае ні купала, ні званіцы. Збудавалі яе грэкі, да іх прылучыліся прафаслаўныя венгры. Ад пачатку ўзначальваў гэтыя парошкі святар-венгр Бэркі, які раней закончыў духоўную акадэмію ў Грэцыі ды пераклаў на сваю родную мову літургічныя кнігі. Цяпер ён на памяць „страчыць“ возгласы, а чалавек дзесяць харыстаў адказваюць яму частковая па-венгерская, а частковая па-грэчанска.

Грэкі і ў Польшчы збудавалі тры царквы: у Любліне, Калішы ды Петракове-Трыбунальскім, з якіх асталася толькі апошняя (у яе рынніцы па сёnnяшні дзень ляжаць грэчанская багаслужэбная тэксты).

Бяды ў тым, што будапешцкі святар не ведае рускую мову, а толькі нямецкую. З яго жонкай гутарыў я па-французску (яна грачанка і венгерской мовы не ведае).

Цікава як з венгерскім святаром гутарылі айцы Аяксей Зноска ды Сцяпан Бягун. Менавіта гэта яны міне ўпершыню апавядалі пра венгерскую парошку. Яна разам з цэлым благачыннем кананічна прыналежыць маскоўскай Патрыярхii.

Прарадзімай венграў вучоныя лічаць сярэдневяковую Югру, г.з.н. тэрыторыю на заход ад горада Перм над ракой Камай (1 мільён жыхароў). З лінгвістычнага пункту гледжання самымі блізкімі іх суродзічамі з'яўляюцца ханты (раней званы асцякамі) ды мансы (раней вагулы) між рэкамі Об і Іртыш ды на паўвостраве Ямал. Да угра-фінскай моўнай сям'і належыць усе народы ад паўночнага Урала да Балтыйскага мора, у тым лапонцы (саамы), фіны ды эстонцы.

Венгры перакачавалі ўздоўж Волгі на Украіну, а згэтуль перайшлі на цяпрашнью тэрыторыю ў IX стагоддзі, дзе паволі сталі хрысціянамі, выгнаўшы на заход славенцаў. У мадзьярскай мове больш за ўсіх нямецкіх лексічных запазычанняў, а на другім месцы — славянскіх, напрыклад, назвы дзён тыдня: чутэртэк, пэнтэк, сомбот. Пару венгерскіх слоў перайшло і ў польскую мову: gjemek, hejnał, harcerz і т.д.

Вучні святога Мяфодзія дзеянічалі і над Дунаем і па гэтай прычыне ў Будапешце выдадзены быў падручнік па царкоўнаславянскай мове! Дырэктар гайнаўскага фестывалю царкоўнай музыкі апрача хораў з Індіі, Карэі, Амерыкі і іншых экзатычных краін павінен запрасіць будапешцкі царкоўны хор. Быў час, калі Польшча і Венгрыя мелі супольную граніцу, а ў XV ст. і Чехія апынулася пад уладай венгерскага караля, і ў яе межах быў тады горад Вратыслав (цяперашні Вроцлав). Аказваецца, што частка цяперашніх польскіх дзяржавы таксама была „мадзьярскай“.

(рг)

Самы шчаслівы дзень

Успаміны Ядвігі КОНДРАТ — жыхаркі Бельска-Падляшскага, народжанай 4 чэрвень 1925 г. у вёсцы Бадачкі.

Летам 1942 года, калі мне было 18 гадоў, немцы забралі мяне на прымусовыя работы. З Бадачак, маёй роднай вёскі, забралі яшчэ 4 дзяўчыны і 2 хлопцаў — усе 1925 года нараджэння. Апрача нас многа было яшчэ моладзі з навакольных вёсак. Усіх нас фурманкамі завезлі ў Бельск, а адтоль быдлячымі вагонамі ў Беласток, у арбайтсамт. Мы былі там тыйдзень. Немцы загадалі зрабіць дэзінфекцыю. У вялікую лазню збралі па 50 жанчын, казалі раздзявацца і рабіць на змену гарачы і халодны душ на працягу 30 мінут. І яшчэнейкай вадкасцю гала-ву загадвалі мыць — смярдзела яна і страшна ўядалася ў скuru. Чалавек думаў, што ватасы павыпадаюць. У той са-мы час выварвалі наша адзенне. Увесь гэты тыйдзень толькі гарбату нам дава-лі, есці нічога. Добра, што людзі ў такі момант паводзілі сябе нармальна і дзе-ліліся ўсім, што ўзялі раней з хаты.

З Беластока перавезлі нас у Кёнігсберг і там мяне раздзялілі з сябрамі. Я там была два тыйдні. Забрала мяне да сябе немка Галена Кэрн. Я мела пама-гаць ёй пры дзеях і працаць пакаё-кай. У немкі было двое дзяцей, 6-гадо-вы Франц і 4-гадовы Генрых. Гэта былі спакойныя малечы. Бывала, часам па-крычаць, пабегаюць, адзін штурхне дру-гога, паягне за вуха. Аднак пры іх мно-га работы не было. Горш было праца-ваць на пакоях: мыць падлогу і вонкы,

я не была. Калі началося бамбардіро-ванне, мае новыя гаспадары началі ўця-каць на вёску. Запакавалі свае рэчы на фурманку і паехалі ў порт. Там пагрузілі ўсё на судна. Два дні і дзве ночы мы плылі безупынна. Думала я, што не пе-ражыбу гэтага. Калі мы чакалі ў горадзе Пілаў на транспарт, я рашыла ўця-чы. У момант, калі амаль усе рэчы былі пагружаны на самаход, я хутка адбегла ад Охманаў. Не памятаю, як доўга Ох-ман мяне ганіў і кричаў. Добра, што ўжо змяркала, інакш я не змагла б уцячы.

Зараз пасля ўцёкаў узникла праблема: Што рабіць? Куды цяпер ісці, у які бок? Першую ноч я ішла куды вочы гля-дзяць. Потым начала пытаць людзей пра дарогу і работу. Так я дайшла да мясцовасці Погужэ. Там таксама пыта-ла пра работу. Зайшла ў першую хату — адмовілі, у другую, трэцюю — так-сама. Калі мяне ўжо ахапіла сумненне, нечакана крикнула да мяне дзяўчына, якая прыбірала панадворак: „Чаго хо-чаш? Работу, пэўна, шукаеш?” — „Так”, — адказала я. „Нядобра ты трапіла, — сказала дзяўчына, падыходзячы да мя-не. — Немцы цяпер баяцца, фронт бліз-ка. А так увогуле, то адкуль ты?” — „Я — з Беласточчыны”. — „То ж ты мая свяячка. Я таксама з Беласточчыны. Ідзі за мною. Папрашу сваю паню, каб цябе прыняла. Можа, згодзіцца”. Зосія Кадлубоўская, бо так называлася гэтая дзяўчына, нейкім цудам намовіла немку ўзяць мяне на работу. Там была я месяц: карміла гусей, курой, дайлі ка-роў разам з адным украінцам. Найваж-нейшае было тое, што дах быў над га-лавой і ў рот было што пакласці. Калі падышлі рускія, то немка ўцякла. Куды

і з кім паехала, ніхто з нас не ведаў. Усё яна пакінула: хату і ўвесь дабытак. Жылі мы без баўэркі яшчэ два тыйдні. Аднойчы, калі сталі моцна бамбардіро-ваць, мы схаваліся ў падвал. Сядзелі мы там дзве сутак — пакуль прыйшлі ру-скія з гранатамі ў руках. Крычалі на нас, білі. Мне да галавы пісталет пры-ставілі. „Ты, польская к..., немцам да-гаджала то і нам не пашкадуеш”, — крикнуў адзін з іх. Добра, што з намі быў той украінец, Лёня. Каб не ён, то нас бы там пазабівалі. Дагаварыўся ён неяк з рускімі. Яны крыху супакоіліся і выгнали нас на вуліцу. А там бомба за бомбай! Пачалі мы ўцякаць. Беглі мы пад бомбамі можа 10-15 мінут. Дабеглі да нейкай хаты. Не ведаю, што мяне падгаварыла пайсці ў свіран, а не ў хату. Заходзім мы туды, а на стале ляжыщ ікона св. Францішка, а над ёй гарыць лямпачка і нікога навокал ніяма. Пере-хрысціліся мы і началі „Ойча наш” га-варыць. У ту ю хвіліну штосьці грун-нула. Гэта бомба трапіла ў дом, свіран астаўся непашкоджаным. З гэтага мон-мантu час ішоў хутка.

Больш за 100 кіламетраў мы прай-шлі пешшу, столькі ж праехалі чыгун-кай, але не так нармальна, каб сядзець. Не! То на даху мы сядзелі, то рукамі трymаліся за трубы. Адна дзяўчына з Браньска ўпала з даху поезда і забі-лася. Такім чынам дасталася я ў Бела-сток, а адтоль пяшком дахаты.

Чалавек нават не адчуваў стомы, калі ведаў, што дахаты блізка. Парог свайго дома я пераступіла 17 красавіка, на Вялікдзень. Гэта быў самы шчаслі-вы святочны дзень у майм жыцці.

Запісала Паўліна ШАФРАН

Спачувалі нам

Успаміны Марыі ПЕТРУЧУК, жыхаркі Заблоччыны, народжанай у 1925 годзе ў Гарадзіску Нараўчанскаі гміны.

Як немец быў, вызначылі — хто іх знае — мяне на работу ў Германію. Тры нас, яшчэ Верку і Ніну, фурамі завезлі ў Белавежу, там папхалі ў поезд і павезлі, не выгружаючыся, праз Бельск. *Musi* ў Кёнігсберг завезлі, а там нас разбіралі. Мяне ў фабрыку Люмінаў за драты завезлі і нікуды не адпускалі; фабрика была пад

зямлёю, там поезд хадзіў, а наверсе дрэвы ў ахвата раслі, там і нашы баракі бы-лі. Я там амуніцыю рабіла. Як чысціла гільзу, то палец адваліла, але там добрыя дактары былі і мяне вылечылі.

Спалі мы на двух'ярусных ложках. Кармілі абы-чым; больш галодныя, чым наедзеныя былі. Штотыдзень у лазнию ганялі нас. Калі вярталіся з лазні, дагаварыліся з канваірам. Ён сказаў, каб ісці не каля дамоў, але каля летніх кухняў, бо там рускія або польскія дзяўчынты працуяць і дадуць нам штосьці есці. Зайшли першы раз, усе трэ разам. Там тады польская дзяўчына была; просім яе, каб хлеба нам дала. Яна нам дала хлеб і бульбу. Мы тулу бульбу ў прыпой паклалі і ў барак прынеслі, дзе былі жа-лезныя печкі. Туды прыходзілі рускія, французы, італьянцы. Прыйшлі да нас рускія хлопцы; яны раней нас суцяшалі: мы прывыклі, то і вы прывыкніце. Адзін рускі меў кацялак, прынёс і даў нам. Папрасілі мы ў кухні нож, хацелі бульбу скрэбці, але пашкадавалі, што адыходы будуць, і толькі тулу бульбу памылі, пакрышылі і суп зварылі. Калі з'елі, то плакалі, што ўжо суп маем.

Над намі нямкіня стаяла, даглядала нашу працу. Яна крыху па-польску ўме-ла. Аднойчы, калі селі абедаць, Верка

сказала, што брата ў Мюнхене мае. І за-плакала, бо нельга нам было перапіс-вацца. Тая немка кажа ёй:

— Не плач! Дай мне яго адрас і каб пра гэта ніхто не ведаў, а то і мне, і та-бе кепска будзе.

Верка напісала пару слоў і немка за-раз той ліст выслала, напісаўши свой адрас. І на другі або трэці тыйдзень той Верчын брат пісьмо і пачку прыслаў. Ён там, у Мюнхене, каля звяроў працаў, дзе звярам сушаныя булкі давалі, і ён у пачцы тыва булкі прыслаў. Немка пры-несла Верцы толькі крыху, адзначыўши, што іх цэлая пачка, але яна будзе іх пакрысе кожны дзень Верцы прыно-сіць. Верка з намі тымі салодкімі і смач-нымі булачкамі дзялілася і нам лягчэй стала. І так было ўжо цэлы час. Тая нем-ка *бардzo* добра была, гаварыла нам:

— Я вам спачуваю, бо і ў мяне дзеткі ёсць. Чалавек забіты, а сын забраны таксама ў свет.

Як немца прагналі, адкрылі нам і сказаі: „Ідзіце, дзе хочаце”. А хто ад-чыніў — не знаем і не ведаем. І мы да-вой дахаты ісці. Ішлі мы шашою, і вой-ска ішло. Адвячоркам падышло да нас старэйшы салдат і кажа:

— Мае дачка і сын у немца. І вы ма-ладыя, з вас могуць наши салдаты здзе-кавацца. Хадзіце са мною, пераначу-це, і я вам пакажу, куды ісці. А мне вас шкада, бо і мае ў свеце.

рычнай працы музея, а для гэтага спа-трэбяцца не столькі менеджэры, колькі людзі адданыя справе, якія не пашка-дуюць намаганняў, каб музей стаў ре-альнасцю.

Няпраўда, што кіруючыя асобы мно-га музей каштуюць. Грамадскі камітэт пабудовы грошай за сваю працу не бя-рэ. Зарплату атрымоўваюць толькі работнікі, вопытныя і заангажаваныя лю-дзі. Наконт кіно хачу ўдакладніць, што гэта гарадская ўстанова, якая толькі

змяшчаеца ў будынку музея. Аднак яна патрэбная жыхарам, бо гэта адзінае кіно ў горадзе. Карыстаючыся ім моладзі і дарослія гайнаванне і аспрэч-ваць мэтазгоднасць яго існавання ніяма сэнсу.

Думаю, што нашы менеджэры, калі не дапамагаюць, дык не павінны і пе-рашкаджаць Грамадскому камітэту пабудовы музея, а ганарап за крыйтычны артыкул лічу проста збыткам ласкі.

Мікіта ДРОЗД

Прыйшоў час адданых справе

Адгалоскі

Прыкра чытаць крыйтычныя выказа-ванні аб будаўніках Беларускага музея („Ніва” № 39 ад 24.09.2000 г., „Пры-йшоў час менеджэраў”), тым больш калі крыйдұна называюць іх папрашайкамі. На працягу 14 гадоў члены Грамадска-га камітэта пабудовы не разлічвалі на прыток лёгкіх грошай, але салідна пра-ца-валі з мэтай прыцягнення ахвяра-

Тэлефонныя інвестыцыі

У Арлянскай гміне, якая налічвае амаль 4 тысячи жыхароў, ёсьць толькі 500 тэлефонаў. Неўзабаве можа быць іх удвая больш. Новыя тэлефонныя лініі пракладае ўжо фірма „Біятгаль” з Беластоку.

— Цяпер пачынаецца першы этап будовы падземнай тэлефоннай лініі, — паведамляе Ілья Мартыновіч, гмінны інспектар па справах будаўніцтва. — Ужо пракладаецца святылавод з Орлі ў Малінікі, потым — у Спічкі, Вульку, Шчыты, Рудуты, Кашалі і Шарні.

Чарговы этап — пракладка падземных тэлефонных кабеляў з Малінік у Рыгораўцы, Вульку-Выганоўскую, Паўлінава, Чахі-Забалотны і Москаўцы. Самым складаным будзе трэці этап тэлефоннай інвестыцыі — будова павет-

ранай лініі па бельскай шашы да вёсак Пашкоўшчына, Тапчыкалы, Градалі, Кошкі, калёнія Градалі, Дыдулі, Алексы. Праблема заключаецца ў tym, што сямёра сялян не дадзілі пісьмовай згоды на тое, каб брыгады сувязістай увайшлі на іх прыватныя участкі. Парадаксальна гэта, бо гэтыя ж сяляне таксама падалі заявы на паставку ім тэлефонаў.

— Сваю адмову тлумачаць яны tym, што баяцца, каб рабочыя не раскалалі іхных палеткаў і не нарабілі ім школы, — кажа Ілья Мартыновіч. — Фактычна ніякай школы не бывае.

І што рабіць з такімі недаверлівымі людзмі, якія хочаць, каб паставіць ім тэлефон, але перашкаджаюць у пабудове лініі?

Міхал Мінцэвіч

Што рабіць з бульбай?

Панядзелак, 25 верасня г.г., не спрыяў гандлярам на кляшчэлескім рынке. Халоднае надвор'е быццам адпуджвала пакупнікоў: усяго ўдосталь, а кліентай ніяма!

Пацікавіцца я цэнамі. Жыга і авес цаніліся па 50 зл. за цэнтнер, а бульба па 20-25 зл.; памідоры 2-2,50 зл./кг, а яйкі па 5,50 зл. Галоўку капусты можна было купіць за 1-1,50 зл., але гэтым таварам мала хто цікавіцца. Найбольш было кліентаў на парасяты. Яны цаніліся ад 180 да 220 зл. за пару. А фураў з парасятым амаль не было. Хто прывёз іх на рынак, не патрабаваў дойга стаяць, бо ўжо ад рыначных варотаў кліенты беглі за фурманкай.

— Калісі праз нашу вёску шмат фурманак з-пад пушчы з парасятым ехала, — гаворыць Сяргеан Леанюк з Палічнай. — Сёння ніводнай не бачыў. Людзі свінаматак пазбыліся, паколькі гадоўля не аплачвалася. Мяснікам за бясцэнак трэба было вепручкоў аддаваць ды на грошы тыднямі чакаць. Бульба сёлета абрадзіла, таму і цэнны парасяты пайшлі ўгору.

— І сапраўды бульба ў гэтым годзе абрадзіла, — гаворыць Уладзімір Зіневіч з Бельска-Падляшскага. — У горадзе пад блёкамі па 15 зл. за цэнтнер прасілі. Ахвотных купляць не было. Ды і зараз у Кляшчэлях нікто бульбай не цікавіцца.

Тады, што з бульбай рабіць селяніну?

Уладзімір Сідарук

кія маечкі. Яны беленькія, з доўгім рукавом, а спераду нібы мушка, нібы банцік, як у жаночай блузцы. Гэтыя майкі выглядаюць неяк смешна, але яны ім падабаюцца.

Я даволі доўга хадзіла зусім голая, без нічога, хаяць ў пакоі былі чужбы людзі. Пасля я ўжо сябе голай не бачыла. Божачкі мае, што мяне чакае?

Ганна

Ганна! Твой сон не вельмі добры. Нібы мелі быць перамены на лепшае (пазездка заграніцу), але ўжо той цягнік сігналізуе, што пагражает табе небяспека. Можна меркаваць, што гэта будзе нейкай хвароба. Табе ж у тым пакоі сіліцца ложкі і пасцель, а гэта якраз папярэджвае аб хваробе. А найгоршае — што ты хадзіла голая. Голым сябе бачыць — няўхільная хвароба. Калі ў сне голым бачыши іншага, абазначае гэта сవаркі і непрыемнасці.

Што датычыць мужчын, што мералі тыя анучы, быццам бабы, дык яны таксама не прадвящаюць нічога добрага.

АСТРОН

ВЕР — НЕ ВЕР

Дарагі Астроне! Насілася мне сёння, як ніколі, дык адразу пішу табе, каб даведацца, што мае сны абазначаюць.

Ведаю, што мы з мужам паехаі на нейкую экспкурсію заграніцу. Некуды нас вазілі, нешта мы недзе куплялі, я ба-чыла нейкі цягнік (ён часта мне сніца, на гэты раз, здаецца, ён стаяў). Усё гэта прамільгнула ў маёй свядомасці, быццам нейкі фільм.

Але адна частка сну захавалася ў маёй памяці трывала. Быццам знаходзімся мы ў нейкім пакоі (этага гасцініца, але мільгала думка, што гэта бальніца). У гэтым пакоі настаўлены даволі многа ложкаў. І я маю тут сваё. Прыйшлі пакаёўкі і змяняюць пасцель. Я бачу, што яна па-шыта з kory, у нейкія каляровы кветачкі, не надта яскравага колеру.

Побач са мною сядзіць мой муж. У гэтым жа пакоі знаходзіцца таксама шмат маладых мужчын. Усе яны з нашай экспкурсіі, прымерваюць ней-

да зэлена-пажарныя спаборніцтвы, у якіх прынялі ўдзел 15 каманд. Сярод дарослых перамаглі пажарнікі з Кляшчэля, якія пазней заявівалі чацвёртасць месца ў Падляшскім ваяводстве. На другім месцы апынуліся мужчыны з Чаромхі, а за імі былі пажарнікі з Навакорніна. Сярод моладзі перамагла каманда з Чаромхі, перад камандамі з Кляшчэля і Махнатага. 11 чэрвеня г.г. у Белавежы адбыліся спаборніцтвы за кубак старшыні Павятовай управы Саюза добраахвотных пажарных каманд, у якіх перамагла каманда з Чаромхі. У павятовых элімінаціях Агульнапольская турніру пажарных ведаў „Моладзь прадухіляе пажары” ў групе моладзі пачатковых школ перамаглі вучні з Дубіч-Царкоўных — Іаанна Гаўрылюк і Анэта Галімская, а ў катэгорыі моладзі з сярэдніх школ пераможцамі сталі Павел Карбоўскі, які ў ваяводскіх элімінаціях таксама заняў першае месца, і Тамаш Балтрамюк.

Аляксей МАРОЗ

Фота аўтара

Вандалізм на прыпынках

Зараз вельмі часта сустрэнем пашкоджаныя пачакальні на аўтобусных прыпынках ПКС. Нядайна хуліганы пабілі шыферны дах пачакальні ў Рэпісках. Тут таксама знішчылі распісанне руху аўтобусаў.

У Рагазах знішчылі цэлую сцяну пачакальні, а ў Макаўцы — паламалі ла-вачкі. Дасталася сценам з прызматыч-

нага шкла пачакальні ў Трасцянцы і Жыўкове.

Прыкладаў вандалізму на прыпынках аўтобусаў ПКС хоць адбайляй. Вось яшчэ адзін — у Новым Ляўкове. Тут пабілі і выкінулі дзвёры ды павыбівалі шыбы ў воках. Так вось некаторыя юнакі „намагаюцца” даказаць сваё бескультур’е ды хамства. (яц)

Супрацоўніцтва пажарнікаў

Пажарнікі з Дубіч-Царкоўных тушаць пажар у Чахах-Арлянскіх.

У Гайнаўскім павеце дзеянічае 45 камандаў Добраахвотнай пажарнай аховы, да якіх належыць 1 057 пажарнікі. Усе яны згуртаваны ў Саюзе добраахвотных пажарных каманд Рэчы Паспалітай, Павятовая управа якога створана была на Гайнаўшчыне ў снежні 1998 года.

— Дзяля карадынанцыі супрацьпажарнай аховы супрацоўнічаем з гміннымі управамі нашага Саюза, самаўрадавай і дзяржаўнай адміністрацыяй, Павятовой камандай Дзяржаўнай пажарнай аховы, пажарнымі школамі, спартыўнымі клубамі і рознымі прадпрыемствамі. Павышаем таксама апаратыўна-тэхнічны ўзровень добраахвотных каманд. Сярод моладзі пралагаем іздзі пажарнай аховы, арганізуем турніры ведаў на гэту тэму і мастацкія конкурсы, — пайнфармаваў старшыня Павятовай управы Саюза добраахвотных пажарных каманд Анатоль Паўлоўскі.

У Гайнаўскім павеце ў шасці камандаў Добраахвотнай пажарнай аховы ёсьць па дзве баявые машыны для тушиэння пажараў, у 22 — па адной машыне, а ў 17 — толькі помпы, якія трэба вазіць на сваім транспарце. Сярод пажарнікаў 655 асоб ва ўзросце ад 18 да 50 гадоў, 402 — звыш 50 гадоў. У рады пажарнікаў прымаеца моладзь, якая вучыцца гэтай прафесіі. Гмінныя бюджеты Гайнаўскага павета прадбачылі на добраахвотныя пажарныя каманды ў 2000 годзе 710 тысяч золотых (разам з вонкавымі інвестыцыйнымі датацыямі). Самая вялікая сродкі выдатканыя былі ў гміне Белавежа, дзе пабудаваны быў новы будынак пажарнай каманды, і ў гмінах Нараўка і Кляшчэлі.

Дзяржаўная сістэма тушиэння пажараў і ратавання людзей на Гайнаўшчыне абавіраецца, у галоўным, на Павятовую каманду Дзяржаўнай пажарнай аховы, на добраахвотныя пажарныя каманды і пажарныя каманды пры прадпрыемствах. Пажарнікі ў Гайнаўскім павеце ў 1999 годзе тушилі 289 пажараў, а за першае паўгод-

дзе і ліпень 2000 года вымушаны былі выязджаць ужо ажно да 231 пажару. Самая вялікая колькасць пажараў узникла ў 2000 годзе ад падпалаў (96) і неасцярожнасці дарослых (74). Найчасцей гарэлі сельскагаспадарчыя пасевы (52), памяшканні (25), сродкі транспарту (25) і лісі (23). У час найбольшага пажару ў Чахах-Арлянскіх згарэла 12 гаспадарчых будынкаў, калі 100 гектараў сасновага лесу і 5 гектараў тарфяных лугу. Мяркуеца, што гэты пажар зацярушылі пасажыры цягніка з Чаромхі ў Гайнаўку. Успыхнуў ён паўз чыгуначны насып у некалькіх месцах на даўжыні прыблізна 2,5 км. Тушила пажар 39 баявых машын і 278 чалавек. Дзяржаўныя лісі прыходзяць з гаспадарам, прыватныя ўласнікі таксама вымушаны сячы агарэлія дрэвы. З 12 па 16 верасня г.г. 40 вучняў Пажарнай школы ў Супраслі памагалі пажылым сялянам вырэзваць лес.

У маі г.г. адбыліся Павятовыя спартыўна-пажарныя спаборніцтвы, у якіх прынялі ўдзел 15 каманд. Сярод дарослых перамаглі пажарнікі з Кляшчэля, якія пазней заявівалі чацвёртасць месца ў Падляшскім ваяводстве. На другім месцы апынуліся мужчыны з Чаромхі, а за імі былі пажарнікі з Навакорніна. Сярод моладзі перамагла каманда з Чаромхі, перад камандамі з Кляшчэля і Махнатага. 11 чэрвеня г.г. у Белавежы адбыліся спаборніцтвы за кубак старшыні Павятовай управы Саюза добраахвотных пажарных каманд, у якіх перамагла каманда з Чаромхі. У павятовых элімінаціях Агульнапольская турніру пажарных ведаў „Моладзь прадухіляе пажары” ў групе моладзі пачатковых школ перамаглі вучні з Дубіч-Царкоўных — Іаанна Гаўрылюк і Анэта Галімская, а ў катэгорыі моладзі з сярэдніх школ пераможцамі сталі Павел Карбоўскі, які ў ваяводскіх элімінаціях таксама заняў першае месца, і Тамаш Балтрамюк.

4. Prenumeratę można zamówić w redakcji. Cena 1 egz. wraz z wysyłką w kraju wynosi 2,70 zł, a kwartalnie — 35,10 zł; z wysyłką za granicę pocztą zwykłą — 3,60 (kwartalnie — 46,80), pocztą lotniczą: Europa — 4,20 (54,60), Ameryka Płn., Afryka — 4,90 (63,70), Ameryka Płd., Środk., Azja — 5,60 (72,80), Australia — 6,30 (81,90). Wpłaty przyjmują „RUCH” S.A. Oddział Krajowy Dystrybucji Prasy, ul. Towarowa 28, 00-958 Warszawa. Nr konta PBK S.A. XIII Oddział Warszawa 11101053-16551-2700-1-67.

Niva

ТЫДНЕВІК
БЕЛАРУСА
У ПОЛЬШЫ

Выдавец: Праграмная рада тыднёвіка „Niva”.
Старшыня: Яўген Мірановіч.
Адрас рэдакцыі: 15-959 Бяласток 2,
ul. Zamenhofa 27, skr. poczt. 149.
Тэл./факс: (0 85) 743 50 22.
Internet: <http://www.kurier-poranny.com/niva>
E-mail: niva@kurier-poranny.com

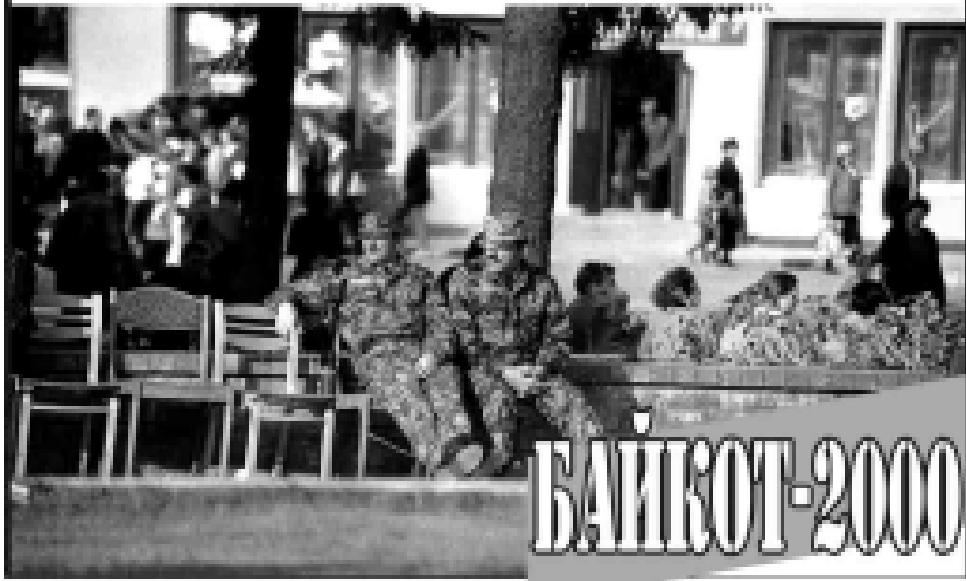
Zrealizowano przy pomocy finansowej Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego.
Галоўны рэдактар: Віталь Луба.
Сакратар рэдакцыі: Аляксандар Максімук.
Рэдактар „Зоркі”: Ганна Кандрацюк-Свярбуская.
Публіцысты: Мікола Ваўранюк, Аляксандар Вярбіцкі, Ганна Кандрацюк-Свярбуская, Міраслава Лукша, Аляксей Мароз, Ада Чачуга, Паўліна Шаффран.
Канцылярыя: Галіна Рамашка.

Камп'ютэрны набор: Яўгенія Палоцкая, Марыя Федарук.
Друкарня: „Orthdruck”, ul. Składowa 9, Białystok.
Tekstów nie zamówionych redakcją nie zwraża. Zastrzega sobie również prawo skracania i opracowania redakcyjnego tekstu. Za treść ogłoszeń redakcja nie ponosi odpowiedzialności.
Prenumerata: 1. Termin wpłaty na prenumeratę na I kwartał 2001 r. upływa 5 grudnia 2000 r. Wpłaty przyjmują urzędy pocztowe

na terenie woj. podlaskiego i oddziały „Ruch” na terenie całego kraju.
2. Cena prenumeraty na I kwartał 2001 r. wynosi 19,50 zł.
3. Cena kwartalnej prenumeraty z wysyłką za granicę pocztą zwykłą — 84,00; pocztą lotniczą: Europa — 96,00; Ameryka Płn., Płd., Środk., Afryka, Azja, Australia — 120,00. Wpłaty przyjmują „RUCH” S.A. Oddział Krajowy Dystrybucji Prasy, ul. Towarowa 28, 00-958 Warszawa. Nr konta PB

Ніўка

Лучшее быть баклуши,
чем такие выборы!

„Даўціны” Андрэя Гаўрылюка

Сужнства глядзіць любоўны фільм.

— Як думаеш, — пытае заплаканая жонка, — ці яны наканец пажэніца?

— Напэўна! Усе такія фільмы канчатуюцца трагічна.

* * *

У лекара:

— Ваш муж хворы расстройствам нерваў, патрабуе многа спакою...

— Я таксама пераканана ў гэтым і штодзённа па трываласці разоў яму пра гэта нагадваю.

* * *

У бальнічную прыёмную прыходзіць засмучаная жанчына:

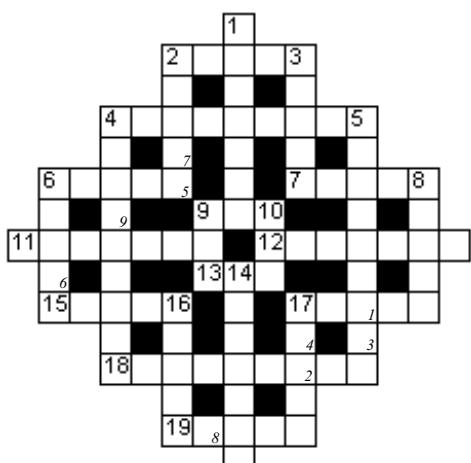
— Учора мой муж меў дарожны выпадак і яго сюды прывезлі. Ці магу яго наведаць?

— А ў морг вы ўжо хадзілі даведацца? — цікавіцца парцье.

— Н-н-не...

— То даведайцесь пра яго там, а калі не знайдзеце, тады буду шукаць па аддзяленнях.

Крыжаванка

Гарызантальна: 2. цвіце лілова-ружовымі кветкамі ў верасні, 4. малое адзіночнае сцябліо саломы, 6. левы прыток Клязьмы, 7. абагатвраны прадмет, які лічыцца пачынальнікам племені, 9. падарунак, 11. бывалы воін, 12. вірусны гепатыт, 13. урачысты верш прысвечены герою, 15. аддае тканку для перасадкі, 17. старшая карта ў гульні, 18. каменціраванне нумароў праграмы на сцэне, 19. частка канечнасці пасля ампутацыі.

Вертыкальна: 1. група людзей, на-

— Растворицца мене, як гэта ёсьць: ты за ручана з пекарам, а я часта бачу цябе з мясніком?..

— Ну, што ж, не адным хлебам чалавек живе.

* * *

— Твой нарачоны вельмі рассеянны.

— Я гэтага не заўважаю.

— А я так. Учора, калі танцеваў са мною, я мусіла яму ўвеселіцца, што ты з'яўляешся ягонай нарачонай, а не я.

* * *

— Уяві сабе, што ўчора спасцігла мяне страшэнная няўдача. Будучы ў кіно я аж пяць разоў мусіла мняцца месца...

— Хтосьці цябе зачапляў?

— Так, але толькі за пятым разам.

* * *

— Не выйду замуж, пакуль не знайду сапраўднага мужчыну!

— А я не перастану выходзіць замуж па той жа прычыне!

* * *

тоўп, 2. вялікая ўсходнеўрапейская рака, 3. мусульманін, але не шыйт, 4. род пісмовага стала, 5. суджэнне, якое су працьстаўляеца другому суджэнню, 6. лакаматыў плюс вагоны, 8. шэрсць коз ангорскай пароды, 9. грунт пад вадою вадаёма, 10. вынік акіслення жалеза, 14. звесткі пасля пошукаў, 16. сфера тавараабароту, 17. зладзества.

(Ш)

Рашэнне крыжаванкі складуць літары з пазначаных курсівам палёў. Сярод чытачоў, якія на працягу месяца дашлюць у рэдакцыю правільнія рашэнні, будуць разыграны кніжныя ўзнагароды.

Адказ на крыжаванку з 36 нумара

Гарызантальна: балеро, „Анабаза”, Карскі, бравада, лектар, Яновіч, альтыст, бруск, ачыстка, гармон.

Вертыкальна: Гамбія, малако, Малаві, бакал, лірык, рыкша, Ельцын, трэста, рытуал, нерпа, восем, чакан.

Рашэнне: У пусты свіран мышы не лезуць.

Кніжныя ўзнагароды высылаем **Наталлі Герасімюк** з Гайнайкі і **Васілю Пётручуку** з Беластока.

Гумар чорны, чырвоны...

Трапляюцца ў рэдакцыях Чорныя Авечкі. Бо ў гэтай Рэдакцыі ўсе амаль рэдахтары — калі не апалітычныя, дык, так сказаць, кансерва не распечатаная, бетон не пакрышаны. Разумець тое можа кожны як хоча. А наша авечка, назавем яе Чорнай, выкіталоная ў часы так званай камуны, мае тэнденцыю да *owczego рedu*, але ў зусім у другі бок. Яна найчасцей стае за прайгранай спрэвай. Абаранея неабароненых, якія яшчэ неабароненыя, хваліць тых, каму на спину кожным лічыць выгадным скакаць. Рэжа прафіду ў вочы, але любіць усё тое прыправіць шчопцем гумару. Калі смяеца, дык з сябе самое, тая рэдахтарка. Часам лёгка тое чытаецца, хоць пішацца так, калі не было ўжо дзе ўрэзаны, дзе датачыць, а над гэтым працаваць трэба. А хваліць любіць (я за гэта да гэтай рэдахтаркі маю прэтэнзію, як згрэд асаблівай з'едлівасці, бо чаго хваліць — хай самі сябе хвалиць, калі яшчэ іншыя не мелі за што пахваліць!). Сам я ніколі Чорнай не пахваліў, хіба за гарбату, якую яна заварвае найлепши ў ўсёй Усходній Еўропе, а найлепш зялёную. Можа і хоча, каб я сказаў ёй мілае слова, бо што і раз, калі я ў рэдакцыю прывалакуся, надта скача нада мною з тою гарбатаю, — а то чорнаю, а то зялёную, а то кавай без кафеіну, а то з кафеінам, а то „Інку” з малаком праплануе, падумаў бы хто, гатова старому сатыр(у)ыку з уласнай цыцкі таго малака ў каву нацыркаць!.. Ды яна так да ўсіх! Цётка з Бельска хітра палічыла гэта варожымі заходамі дзеля нанясення шкоды ў літаратурных колах карэспандэнтаў Рэдакцыі, бо гэта ж падазроная справа — дагаджаць іншым так як сабе. Але ж я *тат о niej jak najlepsze zdanie* (пра Цётку таксама, але тут гаворка ідзе пра Чорнью). Меў „добрае зданне” пра рэдахтарку спадар інжынер Васіль Федарук з Беластока. Да яе рэпартажу з Гайнайкі, пра

сустречу народа з презідэнтам Квасніцкім. Слухала, бегала, лічыла, колькі таго народу там было (палічыла дакладна, бо ўсе польскія публікатары ўменшылі лік недзе ў чатыры разы), рабіла здымкі з вышыні двух крэслâu, чаплялася на дрэвы, вокны, лезла пад локці шырозных целаахоўнікаў, а аднаму з іх сказала па-свойму: „Што ты мне, чалавечка, не даеш нашага презідэнта зняць?! У „Рэдакцыю”?! Людзі хочуць бачыць зорку!!” — гэта быў аргумент! — бамбіза той дазволіў зрабіць зорцы партэт так, што яе аж асяпіла ўспышка старэнкага фотаапарата Чорнай. (Здымкі тыя пасля раздала яна жыхарам горада, каб памятку мелі). Дала грэбціся ў сваёй торбе пільнаму ахойніку, якому, вядома, не ўдалося знайсці там ні яек, ні памідораў, ні іншай зброі. Напісала, як усё было. Без прыўкрас, і без заган. Нармальны рэпартаж. Не агітацыйная бібула — гэтым Чорнай займалася раней (галоўны рэдахтар гэтым не цікавіўся), быўшы „у тарэні” — пры нагодзе, збріала подпісы на таго ж кандыдата ў прэзідэнты, з сумленнем чыстым, бо ж не на д'ябла збріала, а на ўлюбёнаца беларусаў Беласточчыны. Няважна было, ці выйграе ён. Калісці лазіла з кішэннямі абвіслымі ад бібулы Беларускага выбарчага камітэта, хоць цвяроза думала пра яго шанцы ў выбарах. Ці „taka rola” рэдахтара? За гэта ж ёй ніхто не плаціў. А ўсхаўянаны спадар Васіль, пасля рэпартажу Чорнай выбухнуў: „A jeszcze Pani życzy sobie, aby prezydentem był Pan Wałęsa? Ciekawe, jaką pozycję Pani miałaby w naszym społeczeństwie?!” Бо ж у тым тэксце ўвесь час „przygadywała”!

Што ж, Чорнай Авечкі не ўсмак ні ваўку (бо не бягуць за ім прытка, як уся рэшта), ні Белым Баранам, якія кормяцца іншай стравай і свята ведаюць, які колер што значыць.

Вандал АРЛЯНСКІ

Рок-гіт-парад

РАДЫЁ РАЦЫЯ

У эфіры рок-гіт-парад гучыць кожную другую суботу а гадзіне 16.15 на хвалях Радыё Рацыя 105.5 FM. Усіх, хто цікавіцца беларускай рок-музыкай прыняць удзел у плебісцыце запрашае вядучы — Лукаш Сцяпанюк. Свае прапановы можаце да сылаць па пошце (*Radio Racja, ul. Cieplia 1/7, 15-472 Białystok*) або па электроннай пошце (*radio.racja@poczta.wp.pl* або *stepb@poczta.wp.pl*). Для ўдзельнікаў узнагароды — магнітафонныя пленкі з беларускай рок-музыкай.

Паясненні да спіска: першая лічба — месца, якое песня заняла ў актуальным выпуску рок-гіт-параду; другая лічба — месца, якое песня заняла ў папярэднім выпуску (два тыдні таму); трэцяя лічба — інфармацыя, колькі песня набрала ачкоў у плебісцыце.

19 выпуск з 07.10.2000 г.

1	2	88	Р.Ф. Брага, „Не гавары”
2	1	87	Н.Р.М., „Паветраны шар”
3	4	83	Лешчу, „Новае стагоддзе”
4	3	70	Ріма, „Прывык”
5	6	59	Крыві, „Цэркаўка”
6	12	53	Кардон, „Айчына”
7	15	52	Ріма, „Дакуль мы будзем”
8	16	51	Р.Ф. Брага, „Рэчанка”
9	—	50	Уліс, „Радыё Свабода”
10	11	49	Пастскрыптум, „Сонейка”
11	—	45	Н.Р.М., „Простыя слова”
12	19	44	Народны Альбом, „Край, ты мой край”
13	7	43	Зніч, „Вол бушуе”
14	5	40	Н.Р.М., „Партызанская”
15	16	39	Н.Р.М., „Катуй-ратуй”
16	—	36	Happy Face, „Сэнс”
17	10	35	Крыві, „За туманам”
18	—	32	Н.Р.М., „Песня падземных жыхароў”
19	—	30	Р.Ф. Брага, „Я бачу цябе”
20	17	29	Гоман, „Беларусачка”

Як галасаваць: песні, якія вам найбольш падабаецца прызнайце 10 балаў, 2 песні — 9 балаў, 3 — 8, 4 — 7, і г.д. аж да 10 песні, якой дайце 1 бал.